

PRILOZI

PREGOVORI VRHOVNOG ŠTABA NOVJ I NEMAČKIH KOMANDI U NDH MARTA 1943. U INOSTRANOJ I JUGOSLOVENSKOJ ISTORIOGRAFIJI I PUBLICISTICI

Tretiranje pregovora u inostranoj istoriografiji i publicistici

O pregovorima delegata Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije i nemačkih komandi i ustanova u NDH marta 1943. o razmeni zarobljenika, priznanju NOVJ kao zaraćene strane i o privremenoj obustavi neprijateljstava objavljeno je u inostranstvu više radova.

Prvi je, koliko nam je poznato, o njima pisao S. Klissold u knjizi „Whirlwind. An Account on Marschal Tito's Rise to Power“, koja je 1949. objavljena u Njujorku.¹ On navodi da je Tito bio spreman da se silom odupre invaziji angloameričkih trupa i da je „njegov delegat Velebit tajno posetio Zagreb radi pregovora s Nemcima o razmeni zarobljenika“. Nemci su, tvrdi dalje Klissold, „detaljno ispitivali Velebita kako će se držati partizani u slučaju anglo-američkog iskrcavanja u Dalmaciji i, štaviše, dali su naslutiti mogućnost zajedničkog otpora nemačkom i partizanskom akcijom“. Velebit je, međutim, bio oprezan — tvrdi Klissold — i zaključuje: „Tajna nagodba sa Nemcima bila je opasna igra. Ako bi se pojavila samo slutnja o takvom sporazumu, uništilo bi se odmah i za uvek dobro ime partizanskog pokreta“. Klissold se ne poziva ni na kakav dokumenat za svoje tvrdnje, ali je očigledno reč o podacima koje je svom prijatelju Vilhelmu Hetlu dao general Glez fon Horstenau posle rata, dok je boravio u zatvoru, očekujući suđenje na Nirnberškom procesu.

¹ Stephen Clissold: „Whirlwind. An Account on Marchal Tito's Rise to Power“, New York, 1949, str. 151.

Godinu dana kasnije, 1950. godine, u Beču i Linču je V. Hetl, (Wilhelm Hötl) pod pseudonimom Valter Hagen, objavio knjigu „Die geheime Front”,² u kojoj govori o pregovorima, nazvavši ih „interesantnom epizodom”. Hetl je bio rukovodilac referata za Jugoslaviju u berlinskom Uredu VI Glavnog ureda bezbednosti Rajha i bliski prijatelj generala Horstenaua, koga je, pre njegovog samoubistva, posetio u zatvoru i od njega saznao o pregovorima s partizanima. Hetl najpre govori o pregovorima o razmeni zarobljenika vođenim između partizanskih i nemačkih predstavnika posredstvom inženjera Hansa Ota, koga su partizani zarobili avgusta 1942. u Livnu. Pregovori koje je, potom, u proleće 1943, vodio u Zagrebu delegat Vrhovnog štaba V. Petrović (u stvari Vladimir Velebit), „Titov poverljivi opunomoćenik i njegov savetnik u spoljno-političkim pitanjima”, doveli su, kako Hetl kaže, do „iznenađujućeg nastavka” — jer je Vrhovni štab NOVJ predložio zaključenje primirja. O tome Hetl kaže sledeće:

„Nakon nekoliko dana Petrović je generalu Glezu preneo čudnovatu izjavu da je on ustvari general Velebit i da ima zadatak da prenese ličnu Titovu poruku nemačkom vojnom komandovanju. Prema toj izjavi Tito je spreman da zaključi primirje pod sledećim uslovima: ukoliko su Nemci spremni da se obavežu da ga neće napadati u granicama jednog određenog područja, po mogućstvu u zapadnoj Bosni, tada će se on odreći širenja ustanka u drugim oblastima hrvatske države. Kao dokaz iskrenosti svojih namera narediće obustavljanje za određeno vreme svih terorističkih i sabotažnih akcija”.

General Horstenau je, kako Hetl dalje navodi, ozbiljno shvatio poruku, pridajući joj poseban značaj, i o njoj je obavestio nadležne organe. U novom razgovoru koji je zatražio, pošto je od Tita primio nove instrukcije, Velebit je Horstenauu „saopštio novu važnu Titovu ličnu poruku upućenu nemačkoj vladi”. „Radilo se” — kaže Hetl — „o zvaničnoj ponudi Tita nemačkom komandovanju da u slučaju anglo-američkog iskrcavanja zajednički nastupaju sa

² Walter Hagen: „Die geheime Front”, Linz und Wien, 1950, str. 263—268.

nemačkim divizijama koje se nalaze u Hrvatskoj protiv snaga zapadnih sila koje bi se iskrcale na obalu." Dalji razgovori bili su, kako Hetl tvrdi, obustavljeni pošto je od Hitlera stigao odgovor da „sa pobunjenicima ne treba pregovarati, već da ih treba streljati".

U vezi sa ovim pregovorima u Hetlovoj knjizi se govori i o hapšenju u Mađarskoj, u rejonu Pečuja, nekog kurira koji je navodno nosio Titu Staljinovu poruku da se ne dozvoli anglo-američko iskrcavanje na jadransku obalu. Ovu izmišljotinu će koristiti još neki inostrani autori koji su pisali o pregovorima.

Knjiga „Tajni front" izašla je 1953. u Londonu pod pravim Hetlovim imenom.³ Delovi o razgovorima Horstenau—Velebit skrenuli su pažnju i na njih su u svojim komentarima i prikazima pomenute knjige 11. septembra 1953. ukazali neki britanski listovi („Daily Telegraph" i „Yorkshire"). Na pisanje ovih listova reagovao je u svom govoru u Splitu 13. septembra Tito, nazvavši ga „mrskom i podlom klevetom".⁴

Hetlova knjiga je, zbog spektakularnosti „otkrića", izazvala izvesno zanimanje javnosti, ali njegove tendenciozne tvrdnje o navodnoj spremnosti partizana za saradnju s Njemcima nisu bile ozbiljno primljene.

Tri godine kasnije, 1956. godine, u Gracu i Kelnu izašla je knjiga Rudolfa Kislinga „Die Kroaten",⁵ u kojoj se detaljnije govori o pokušajima Vrhovnog štaba NOVJ da sa nadležnim nemačkim komandama sklopi sporazum o primirju. Za razliku od Hetla, koji svoje tvrdnje ničim ne potkrepljuje, Kisling nastoji da svom tekstu da naučnu argumentaciju i uverljivost. On se, naime, poziva na predavanje Jozefa Matla (koji je za vreme rata bio šef obaveštajne službe Abvera u Srbiji i NDH) „Die Europäisierung des Südostens", održano u Društvu za jugoistočnu Evropu u Minhenu 1955. godine,⁶ zatim na članak dr. Vjekoslava

³ W. Höttl: „The Secret Front. The Story of Nazi Political Espionage", London, 1953, str. 168—172.

⁴ Tito: „Govori i članci", knj. Vili, str. 212—3.

⁵ Rudolf Kiszling: „Die Kroaten", Verlag Hermann Böhlau Nach. Graz — Köln, 1956, str. 199—800.

⁶ „Chiemseer Vorträge des Südosteuropa Gesellschaft", München, 1955.

Vrančića (visokog državnog funkcionera — ministra NDH) „Aufstellung der kroat. Streitkräfte" i, konačno, što bi trebalo da bude najubedljivije, na Horstenauov dnevnik kojii nosi naslov „Erinnerungen an Kroatien". Pokazaće se, međutim, da u tom dnevniku nema ni reči o razgovorima koje je Horstenau vodio sa Velebitom. Inače, o pregovoruima Kisling iznosi isto što i Hetl, tako da bi se moglo zaključiti da on u stvari samo prepričava ono što je već rečeno u knjizi „Die geheime Front". On iznosi i sledeće:

„Nekoliko dana docnije Velebit je preneo generalu Glezu zvaničnu ponudu Tita da u slučaju anglo-američkog iskrcavanja stupi u dejstvo protiv iskrcanih trupa zapadnih sila zajedno sa nemačkim divizijama koje se nalaze u Hrvatskoj. Ovaj predlog je učinjen uz prethodnu saglasnost Staljina pošto je Rusija bila odlučna u tome da oružjem, pa čak i uz pomoć Nemaca, spreči ma kakav upad Angloamerikanaca na Balkan, pošto je Staljin smatrao Balkan svojom interesnom sferom.

Oba predloga bila su od tako velikog vojničkog značaja da se Glez nije usudio da stupi u ma kakve pregovore bez odobrenja više komande. U tom smislu Ribentrop je obavestio Hitlera. Međutim, on je odlučio: 'Sa pobunjenicima ne treba pregovarati; pobunjenike treba streljati". Time je put za sporazum zatvoren jer da se tim putem produžilo, tok rata, barem na Balkanu, mogao je poći u drugom pravcu. Surovi partizanski rat je i dalje produžen".

Horstenauov dnevnik (ili beležnica) koji se nalazi u Državnom arhivu u Beču nije objavljen, niti je bio dostupan. Austrijski istoričari, koji upravo rade na objavljivanju višetomne publikacije o generalu Homstenaiu«, pregledali su sve njegove zabeleške koje je vodio dok je kao nemački opunomoćeni general boravio u Zagrebu, i ustanovili da u njima nema ni reči o razgovorima koje je marta i aprila 1943. vodio sa Velebitom.⁷

Hetlove i Kislingove tvrdnje o razgovorima Horstenau — Velehit i tendenciozne interpretacije koje im daju ko-

⁷ Pismo oberrata Petera Brouceka (iz Austrijskog Državnog arhiva — Odeljenja Ratnog arhiva) Vladimiru Velebitu od 17. aprila 1984 (kopija kod autora).

rišćene su u radovima još nekih zapadnonemačkih istoričara i publicista. Tako su 1960. godine u Frankfurtu na Majni i u Tübingenu izašle iz štampe knjige Paula Leverkina „Der geheime Nachrichtendienst der deutschen Wehrmacht im Kriege“⁸ i Helmuta Gintera Damsa „Der zweite Weltkrieg“⁹ u kojima se, između ostalog, govori o tim pregovorima. I u knjizi „Geschichte des zweiten Weltkrieges“¹⁰, koja je iste godine izašla u Virzburgu, nalaze se iste tvrdnje o pregovorima. U toku 1961. i 1963. godine objavljene su u Londonu, Kaselu i Njujorku knjige Antoni Pirija „Operation Bernhard“¹¹ i Žak de Lonija „Secret Diplomacy of World War III“¹² u kojima se takođe govori o pregovorima i osuđuje navodno izražena spremnost NOVJ da se iskrcavanju angloameričkih trupa na jadransku obalu odupre po svaku cenu, pa makar i u savezništvu sa nemačkom vojskom. U Briselu je 1965. izašla knjiga već pomenutog Lonija „Histoire contemporaine de la diplomatie secrète“¹³, koja predstavlja nešto širu verziju navedene knjige. Trebalo bi još spomenuti i knjigu Urliha Kaja „Jagd auf Tito“, objavljenu 1966. u Minhenu i Rastatu¹⁴, u kojoj se, pored niza izmišljenih i iskonstruisanih tvrdnji, ističe da je Staljin dao Titu nalog da pregovara s Nemcima i ponavlja izmišljena epizoda sa hvatanjem u Mađarskoj sovjetskog špijuna koji je nosio Staljinovu poruku za Tita.

U Njujorku je 1962. objavljena knjiga Milovana Đilasa „Conversations With Stalin“,¹⁵ u kojoj autor spominje

⁸ Paul Leverkühn: „Der geheime Nachrichtendienst der deutschen Wehrmacht im Kriege“, Verlag für Wehrwesen Bernard und Gräfe, Frankfurt am Main, 1960, str. 124.

⁹ Hellmut Günther Dahrns: „Der zweite Weltkrieg“, Tübingen, Rainer vunderlich Verlag, Hermann Leins, 1960, str. 329.

¹⁰ Plötz: „Geschichte des zweiten Weltkrieges“, Würzburg, 1960, str. 816.

¹¹ Anthony Pirie: „Operation Bernhard, The Greatest Forgery of All Time“, Cassel, London, 1961, str. 91.

¹² Jacques de Launay: „Secret Diplomacy of World War 81“, New York, Simmens Boardman, 1963, str. 104.

¹³ Jacques de Launay: „Histoire contemporaine de la diplomatie secrète“, Bruxelles, 1965.

¹⁴ Ulrich Kai: „Jagd auf Tito“, Landser-Grossband 39, Copyright by Erich Pabel Verlag, Rastatt (Baden), str. 45 i dalje.

¹⁵ Milovan Đilas: „Conversations with Stalin“, New York, 1962. str. 9—10.

martovske pregovore i daje im sledeće objašnjenje: „U toku takozvane četvrte ofanzive, u martu 1943, došlo je do pregovora između Vrhovnog štaba i nemačkih komandi. Povod za razgovore bila je razmena zarobljenika, ali je njihova suština bila da Nemci priznaju partizanima pravo ratujuće strane, kako bi se zaustavilo ubijanje ranjenika i zarobljenika jedne i druge strane. To je došlo u vreme kada su se Vrhovni štab, glavina revolucionarne armije i hiljade naših ranjenika našli u smrtnoj opasnosti, pa nam je trebao svaki predah koji smo mogli dobiti." Đilas, dalje, objašnjava zašto Moskva nije bila obavestena o svim pitanjima o kojima se razgovaralo sa nemačkim predstavnicima. „Moskvu je o svemu tome trebalo obavestiti", kaže on, „ali mi smo vrlo dobro znali — Tito zato što je poznavao Moskvu, a Ranković više instinktivno — da je bolje da se Moskvi ne kaže sve. Moskva je samo bila obavestena da mi pregovaramo s Nemcima o razmeni ranjenika. Međutim, u Moskvi nisu čak ni pokušali da se stave u našu situaciju i posumnjali su u nas — i pored reka krvi koje smo već prolili — i vrlo oštro odgovorili. Sećam se — bilo je to u vodenici na reci Rami uoči našeg proboja preko Neretve, februara (treba marta — prim. M. L.) 1943 — kako je Tito na sve to reagovao: 'Naša je prva dužnost da vodimo računa o svojoj armiji i o svom narodu'."

I u radovima nekih publicista jugoslovenske političke emigracije spominju se ovi pregovori. Tako se u knjigama: Zivka Topalovića („Pokreti narodnog otpora u Jugoslaviji 1941—1945", izdatoj 1958. u Parizu), Borivoja Karapandžića („Građanski rat u Srbiji 1941—1945", štampanoj u Klivlendu, SAD, 1958) i Mihaila Minića („Rasute kosti", objavljene 1965. u Detroitu, SAD) uglavnom preporučavaju Hetlove tvrdnje. Topalović, tako, govori o „Titovoj ponudi Nemcima za saradnju protiv Angloamerikanaca", pa kaže: „Ovu činjenicu da je Velebit zaista bio u Zagrebu kod nemačkog generala, Titovci nisu smeli odlučno da demantuju." A Karapandžić navodi da je „kruna komunističko-hitlerovske saradnje bila misija Titovog generala Vladimira Velebita", koji je „pod lažnim imenom 'dr Petrović' bio od strane Tita akreditovan kao zvanični predstavnik Vrhovnog komunističkog štaba kod Hitlerovog glavnokomandujućeg generala u Zagrebu Gleza fon Horstenaua". „Titov predstavnik u Zagrebu, advokat Velebit", ka-

že on, „kao hrvatski komunista (Velebit je po nacionalnosti Srbin — prim. M. L.), sporazumno sa hrvatskom perjanicom Pavelićem, radi preko nemačkog komandanta za Hrvatsku, đenerala Gleza, da se Tito s partizanima drži na teritoriji ustaške Hrvatske i pripremi za borbu protiv četnika i srpskog naroda”.

U doba besomućne kampanje protiv Jugoslavije i njenog državnog i političkog rukovodstva, nakon rezolucije Informbiroa, u Sovjetskom Savezu i ostalim socijalističkim zemljama pisano je dosta o navodnoj sprezi rukovodstva KPJ sa fašistima. O tome su pisala i glasila mnogih komunističkih partija u svetu.

U svim navedenim radovima, kako onim koji pretenduju na naučnu objektivnost, tako i u onim ikoji predstavljaju obične pamflete, uzeti su isključivo navodi Hetla i Kisslinga, odnosno Horstenauova prisećanja na razgovore koje je vodio u Zagrebu sa Velebitom, o čemu je pričao Hetlu. Nikakvi dokumenti o pregovorima (mada su postojali u arhivama u Bonu, Londonu i Vašingtonu) nisu korišćeni od strane pomenutih pisaca, jer arhivski fondovi nisu još bili otvoreni istraživačima. Uočljivo je da su svi autori pisali samo o Velebitovoj misiji u Zagrebu, a ne i o boravku trojice delegata Vrhovnog štaba u Gornjem Vakufu i Ćilasovom i Velebitovom boravku u Sarajevu i Zagrebu, što govori o tome da još nisu bila dostupna dokumenta nemačke provenijencije (zapisnik razgovora u Gornjem Vakufu, „memorandum” Vrhovnog štaba, telegrami Kašea i Ribentropa i drugi).

Međutim, 1964. godine u Štutgartu je izašla knjiga L. Horijsa i M. Brošata „Der kroatische Ustascha-Staat 1941 — 1945”,¹⁶ u kojoj se javnosti prvi put predočavaju i neki dokumenti u kojima se govori o pregovorima. U knjizi se dosta opširno govori o situaciji u kojoj su se našle glavne partizanske snage u vreme bitke na Neretvi i kasnije, nakon njihovog proboja u severnu Hercegovinu, Sandžak i Crnu Goru, da bi se konstatovalo da je Tito, zbog bojazni da će „partizanska armija iskrvariti a da će Mihailović na kraju rata imati na raspolaganju nedirnute oružane snage”, jednim „više ili manje neoficijelnim načinom stavio do

¹⁶ Ladislaus Hory, Martin Broszat: „Der kroatische Ustascha — Staat 1941—1945”, Deutsche Verlags — Austalt, Stuttgart, 1964, str. 143—146.

znanja hrvatskim i nemačkim posrednicima da je pre svega zainteresovan za razbijanje Mihailovića i da je eventualno spreman na primirje ukoliko bi bio ostavljen na miru". „Razni izveštaji poslanika Kašea od proleća 1943", navode dalje autori, „potvrđuju ove kontakte koji su bili epizodnog značaja ali važni zbog toga što otkrivaju da je i Tito u tadašnjoj situaciji razmatrao i pripremao teren za jedno taktičko i privremeno primirje sa okupacionim silom. Razočarenje u vezi s rezervama koje je Moskva pokazala i strah od toga da bi Sovjeti zapadnim saveznicima ostavili slobodu dejstva u Jugoslaviji odigrali su pri svemu tome određenu ulogu".

Hori i Brošat su imali na raspolaganju Kašeove izveštaje od 17. i 31. marta i 17. aprila i Ribentropove telegrame od 19. marta i 21. aprila. Neke od ovih dokumenata su i citirali. Može se konstatovati da su autori korektno koristili i interpretirali dokumente i da su dali objektivne ocene o suštini pregovora.

Kaševu i Ribentropovu prepisku oko pregovora koristio je i Ilija Jukić, podsekretar u Ministarstvu inostranih poslova jugoslovenske vlade, u svojoj knjizi „Pogledi na prošlost, sadašnjost i budućnost hrvatskog naroda", koja je 1965. izašla u Londonu.¹⁷

Jukić je, kako u svojoj knjizi kaže, u leto 1957. boravio u Beču i razgovarao s Kislingom. Od njega je, navodno, dobio potvrdu da ga je Horstenau, kada je Kisling bio kod njega u poseti u Zagrebu, upravo u vreme kada su vođeni razgovori, obavestio „o toj Titovoj čudnovatoj ponudi". Od Kislinga je takođe saznao za Horstenauov dnevnik koji se nalazi u Državnom arhivu u Beču. Početkom 1965. Jukić je došao u Bon i sa dozvolom tamošnjeg Ministarstva spoljnih poslova pregledao arhivu tragajući za dokumentima o pregovorima partizana i Nemaca. U dosijeima u kojima su se nalazili brojni izveštaji nemačkog poslanika u Zagrebu Kašea upućeni Ministarstvu spoljnih poslova naišao je na Kašeove depeše od marta i aprila u kojima se spominju pregovori. Neke od njih Jukić je, kao faksimile, objavio u svojoj knjizi.

¹⁷ Ilija Jukić: „Pogledi na prošlost, sadašnjost i budućnost hrvatskog naroda", Hrvatska politička knjižnica, London, 1965 (štampano na srpskohrvatskom jeziku u „Logosu", Gmbh, Minhen 19. Bothmerstr. 14), str. 148—153.

Pošto je izneo da su kontakti između Vrhovnog štaba NOVJ i nemačkih vojnih vlasti bili uspostavljeni još u toku leta 1942. radi razgovora o razmeni zarobljenika, Jukić prelazi na Kašev telegram od 17. marta, citirajući deo u kome se govori o mogućnosti prekida neprijateljstava. On, međutim, ne spominje Ribentropov odgovor od 19. marta u kome se Kašu stavlja do znanja da nije celishodan njegov kontakt s partizanima i izražava sumnja u ozbiljnost predloga partizanskih pregovarača. Činjenica da mero-davni faktori u Berlinu nisu hteli da dozvole pregovore jer bi time priznali partizansku vojsku kao zaračenu stranu, Jukiću, očigledno, nije odgovarala i on je naprosto pre-ćutkuje. Iz istih razloga Jukić ne spominje ni Kaševu za-belešku sa konferencije održane 1. aprila sa generalima Litersom i Horstenauom, u kojoj se takođe govori o pre-govorima, uz zaključak „da izgledi za političke puteve pa-cifikacije zemlje nisu naročito dobri”.

U tretiranju pregovora Jukić je, nesumnjivo, otišao dalje od svih autora koji su dotad pisali o tom pitanju. Za razliku od mnogih koji su se pre njega upuštali u „objaš-njenja” pregovora, Jukić poriče da je sa strane predstavnika NOVJ bilo ikakvih ponuda o zajedničkoj borbi s nemačkom vojskom protiv angloameričkih trupa u slučaju njihovog iskrcavanja na jadransku obalu. „Nisam našao nijednu riječ o takvoj ponudi u Kaševim telegramima”, zaključuje on.

U Minhenu je 1966. izašla knjiga Gert Bulhajta „Der deutsche Geheimdienst”¹⁸, u kojoj se pominje „propuštena prilika” za pregovore s partizanima. „Pri tome je” — stoji u toj knjizi — „da se blagovremeno uočilo, bilo moguće sa Titom postići sporazum i uz pomoć vojnoobaveštajne služ-be, koja je za takve zadatke bila naročito pogodna. U to-ku 1943. pokušao je Tito preko generala Velebita (alias dr Petrovića) da sa nemačkim oružanim snagama postigne sporazum. Na osnovu telegrama koji mu je u vezi s tim iz Zagreba uputio general Horstenau, Hitler se nije u to upustio, pošto — kako je rekao — 'sa partizanima se ne pregovara'.” Za ovu tvrdnju Bulhajt se poziva na Jukića.

¹⁸ Gert Bulhajt: „Der deutsche Geheimdienst”, München, 1966, str. 355.

U svojoj knjizi „Mihailović prema nemačkim dokumentima“, koja je 1969. objavljena u Londonu,¹⁹ Ivan Avakumović, istoričar iz Vankuvera (Kanada), osvrće se na martovske pregovore. On pokušava da dokaže da je Draža Mihailović sa svojom četničkom vojskom bio najopasniji protivnik nemačkih okupatora, protiv koga su Nemci odlučili „da organizuju jedan od najvećih poduhvata“. „U želji da izbegne Nemce“ — kaže on dalje — „i da istovremeno uništi četnike u hercegovačkim i crnogorskim planinama“, protiv Mihailovića se uputio i Tito, jer je bio svestan da su četnici „najopasniji, jer su posle pobede nad Hitlerom samo oni, a ne Pavelić i Nedić, mogli da pretenduju na vlast“. Pobede partizanskih jedinica nad četničkim snagama u bici na Neretvi Avakumović nastoji da opravda navodnim primirjem koje su partizani sklopili s Nemcima. „U borbama koje su partizani vodili sa odstupajućim Mihailovićevim odredima, čiji su komandanti potcenili komunističku snagu“, kaže on, „prodor Titovih jedinica bio je mnogo olakšan od časa kada su Titovci potpisali primirje sa nemačkom vojskom.“ O razgovorima u Gornjem Vakufu i Zagrebu Avakumović ističe, pozivajući se na nemačke izveštaje i pisanje Jukića, da su partizani izrazili spremnost „da prekinu neprijateljstva protiv okupatora i da se suprotstave savezničkom iskrcavanju na Balkanu“.

I britanski istoričar Stevan K. Pavlović u knjizi „Yugoslavia“, koja je 1971. objavljena u Londonu²⁰, piše o pregovorima. I on, poput Avakumovića i ostalih, iznosi netačnu i zlonamernu tvrdnju da su partizani uspeali da se izvuku iz teške situacije na Neretvi zahvaljujući sporazumu sklopljenom sa Nemcima. „Pregovori nisu bili postignuti po svim tačkama usled Hitlerovog veta“, kaže Pavlović i dodaje: „Međutim, partizani su ipak dobili slobodan put na desnom boku četnika, koji je ostao neotkriven.“ Drugim rečima, partizani su porazili četnike u bici na Neretvi jer su im Nemci omogućili „slobodan put“.

¹⁹ Dr Ivan Avakumović: „Mihailović prema nemačkim dokumentima“, Savez „Oslobodenje“, London, 1969, str. 111—114.

²⁰ Stevan K. Pavlowitch: „Yugoslavia“, Benn, London, 1971, str. 140—141.

O martovskim pregovorima je nešto opširnije pisao i Volter Roberts, bivši zamenik direktora Odeljenja za istraživanje Informativne službe vlade SAD, koji je od 1960. do 1966. bio savetnik Ambasade SAD u Beogradu, u knjizi „Tito, Mihailović and the Allies, 1941—1945”²¹, koja je 1973. objavljena u SAD. Pošto je spomenuo neke pregovore koji su u toku 1942. vođeni između partizana i Nemaca o razmeni zarobljenika, Roberts se osvrće na razgovore koje je delegacija Vrhovnog štaba NOVJ vodila u Gornjem Vakufu i Zagrebu, prepričavajući sadržaj nemačke zabeleške sa sastanka u Gornjem Vakufu i partizanskog „memoranduma”. On, zatim, navodi i neke telegrame koje su razmenili Kaše i Ribentrop, da bi konstatovao da „razgovori u vezi mogućeg prestanka neprijateljstava nisu imali uspeha, ne samo zbog toga što su partizanski predlozi bili neprihvatljivi za Nemce, već, pre svega, što se Berlin potpuno suprotstavio svakom pregovaranju sa partizanima”. Na kraju Roberts napominje da nijedan od zvaničnih jugoslovenskih dokumenata ne pominje put Velebita i Đilasa u Zagreb i da „nije čudo što postoji velika osetljivost u jugoslovenskim komunističkim krugovima zbog toga poglavlja u istoriji”.

Od inostranih autora o pregovorima je, koliko nam je poznato, pisao još i Jozo Tomašević, istoričar iz SAD. U svom obimnom delu „The Chetniks” koje je objavljeno 1975. u Stanfordu²², SAD (1979. objavljeno u Zagrebu pod naslovom „Četnici u drugom svjetskom ratu 1941—1945”), on prepričava sadržaj „memoranduma” koji su partizanski delegati podneli u razgovorima u Gornjem Vakufu 11. marta 1943. i Kašev telegram Ribentropu od 17. marta. U traženju odgovora na pitanje „šta je potaklo Tita na ove pregovore” i na predlog, naveden u punomoćju delegata, da se, pored pregovora o razmeni zarobljenika i primeni međunarodnog ratnog prava prema NOVJ, pregovora i o „ostalim pitanjima”, Tomašević spominje dve mogućnosti: „izgovor da bi se dobilo u vremenu radi prelaska Neretve” i „traženje izvesnog trajnijeg modus-vivendija sa

²¹ Walter R. Roberts: „Tito, Mihailović and the Allies, 1941—1945”, Rutgers university press, New Brunswick, New Jersey, 1973, str. 106—112.

²² Jozo Tomasevich: „The Chetniks, War and Revolution in Yugoslavia 1941—1945”, Stanford, California, 1975, str. 243—247.

Nemcima". On se ne izjašnjava u prilog ni jednoj ni drugoj, jer — kako kaže — „nikakav dokaz o 'drugim pitanjima' nije raspoloživ iz Jugoslavije", a postavlja i pitanje „zašto je ta stvar bila tako dugo tabu u Jugoslaviji". Za razliku od Jukića, Roberta i drugih inostranih autora koji partizanske predloge poistovećuju sa četničkom saradnjom sa okupatorima, Tomašević naglašava da „svedočanstvo o nemačko-partizanskim odnosima od 1941. do 1945. uzeto u celini, dokazuje da partizani nisu nikada mogli postići neki sporazum sa Nemcima koji bi otišao mnoso dalje od razmene zarobljenika" i da je „pokušaj od 11. marta 1943. da se postigne neki sporazum bio učinjen pod kranje teškim okolnostima, kada su se glavne partizanske snage, njihovo rukovodstvo i nekih 4.000 bolesnih i ranjenih našli u skoro sigurno i potpuno bezizlaznom položaju". Tomašević pravilno zaključuje da su ne samo Horstenu i Kaše, već i predstavnici nemačkih privrednih preduzeća želeli jedan *modus-vivendi* s partizanima jer im je i te kako bilo stalo do pacifikacije područja južno od Save i prestanka diverzija na važnoj železničkoj saobraćajnici Zagreb—Beograd. „Ali, Hitler i fon Ribentrop su se", ističe Tomašević, „mnogo usprotivili svakom *modus-vivendiju*, bojeći se da će im neki formalni sporazum s partizanima nametnuti status regularne zaraćene strane. Njihovo mišljenje je, naravno, bilo odlučujuće i partizanski predloži su ostali bez odgovora."

Martovski pregovori se spominju i u zvaničnoj publikacije „*Le operazioni delle unità italiane in Jugoslavia (1941—1943)*", koju je izdalo Istorijsko odeljenje Ministarstva odbrane u Rimu 1978.²³ Pozivajući se na Š. K. Pavlovića, u njoj se navodi da je Tito, „s obzirom na očajnu situaciju u kojoj se nalazio, uputio emisare u Zagreb postigavši sporazum sa Nemcima i Hrvatima" i da je general Liters obustavio dejstva protiv partizanskih jedinica, priznavši im status regularnih snaga, kako bi se one mogle koncentrisati protiv četnika. Uz ovu izmišljotinu o postignutom sporazumu na osnovu kojeg je došlo do obustave dejstava nemačkih jedinica, u knjizi se iznosi i besmislica

" Ministero della difesa, Stato maggiore dell'esercito, Ufficio storico: „*Le operazioni delle unità italiane in Jugoslavia (1941—1943)*", Roma, 1978, str. 216—219.

da je Tito „ponudio da se rame uz rame s Nemcima suprotstavi eventualnom pokušaju angloameričkog desanta na Balkanu”.

U inostranstvu (u SAD, Nemačkoj, Austriji, Svajcarskoj i Francuskoj) se 1977, 1978. i 1979. pojavila knjiga Milovana Đilasa, njegovo memoarsko delo, u kojoj je opširno opisao pregovore koje su on, Velebit i Popović, kao delegati Vrhovnog štaba, vodili sa nemačkim komandama u NDH marta 1943.²⁴ „Suštinu ovih pregovora sa Nemcima” — kaže Đilas — „ne bih objavljivao da ona stranoj javnosti nije već naširoko poznata.” Pri tom je ukazao da je o toj temi najopširnije pisao Volter Roberts u knjizi „Tito, Mihailović and the Allies”, na koga se u svom radu jedino i poziva. Iako se najviše oslanja na svoje sećanje (zbog čega je učinio nekoliko nebitnih faktografskih grešaka i nepreciznosti), Đilas je dao detaljan i objektivian prikaz pregovora. Budući da je, pored Tita i Rankovića, bio najupućenija ličnost u pitanja pregovora i, uz to, najodgovorniji za njihovo vođenje, Đilasovo svedočenje predstavlja, nesumnjivo, najbolji prilog o ovoj temi. Gotovo sve, iole značajno iz Đilasovog rada, autor knjige „Martovski pregovori 1943” je citirao ili prepričao, kako bi čitaoci bili upoznati sa Đilasovom interpretacijom ovih pregovora.

Poslednji (koliko nam je poznato) od inostranih autora koji je pisao o pregovorima bio je francuski istoričar Emil Gikovati. U svojoj knjizi „Tito”, koja je objavljena u Parizu u izdanju kuće „Hachette-Litterature”, on uglavnom ponavlja interpretaciju pregovora koju su dali drugi pisci.²⁵ Nedeljnik „L'Express” je u broju od 17. marta 1979. objavio deo teksta koji se odnosi na pregovore, uz napomenu da Gikovati „otkriva tajnu koju su jugoslovenski rukovodioci čuvali 35 godina”.²⁶ Očigledno neupućen u događaje oko zarobljavanja nemačkog majora Strekera, Gikovati daje netačne podatke o toj epizodi, da bi, potom, prešao na opisivanje toka i suštine pregovora. Objašnjava-

²⁴ M. Đilas: „Wartime”, New York, 1977; „Der Krieg der Partisanen. Memoiren 1941—1945”, Wien—München—Zürich—Innsbruck 1978; ²⁵ „Une guerre dans la guerre Yougoslavie 1941—1945”, Paris, 1979. Emile Guikovaty: „Tito”, Hachette—Litterature „Grands aventuriers”, Paris, 1979.

²⁶ Emile Guikovaty: „Quand Tito négociait avec l'Abwer”, L'Express, No. 1444, 17. 3. 1979, Paris.

juoi da nemačka vojno-ohaiveštajna služba Abver, s kojom su Titovi delegati vodili pregovore, „nije imala ništa zajedničko sa nacističkom službom i SS trupama" i da šef Abvera admiral Kanaris „nije bio hitlerovac", on izvlači zaključak da je ta služba bila zainteresovana za pregovore s partizanskom stranom o razmeni zarobljenika, „pod uslovom da komunisti prekinu sabotaze koje ometaju saobraćaj na železničkoj pruzi između Zagreba i Beograda". O samim pregovorima Gikovati ne kaže ništa novo što već nisu drugi autori napisali: u jednoj rečenici samo spominje razgovore u Gornjem Vakufu, a zatim — na bazi Đilasovog sećanja — nešto detaljnije opisuje Đilasov povratak u Vrhovni štab i razgovore u Zagrebu. Gikovati se u nastavku osvrće na „memorandum" delegacije Vrhovnog štaba i na telegrame koje su Kaše i Ribentrop razmenili, da bi konstatovao da je Hitler zabranio vođenje pregovora s partizanima i time se „bezuslovno suprotstavio Nemcima u Zagrebu koji su pokušali da iskoriste Tita". Pa, ipak, zaključuje Gikovati, „agenti Abvera su smatrali da im je dozvoljeno da sklapaju primirje s partizanima i da Đilas i Tito ne sumnjaju u njihovu reč". Iz svega sledi zaključak: vodeći pregovore s partizanima, Abver je uspeo da ih zavara, da navede Tita na pogrešno uverenje da protiv njegovih snaga u severnoj Crnoj Gori (Operativne grupe divizija) ne predstoji nova nemačka ofanziva. U međuvremenu su, međutim, nemačke trupe vršile opkoljavanje partizanskih snaga i, prešavši sredinom maja u ofanzivu, iznenadile ih. Suština Gikovatijevog tumačenja martovskih pregovora je u sledećem: „Abver je, pod pokroviteljstvom glavnog komandanta u Zagrebu fon Horstenaua, pregovarao samo da bi uspavao budnost komunista i lakše ih namamio u klopku koja im se pripremala." Tito je, konsultuje Glikovati „toliko verovao u 'zagrebačko primirje' da nije poklanjao nikakvu pažnju prvim porukama o kretanju nemačkih snaga u pravcu Lima, Drine i u području Gackog". Bio je, dakle, iznenađen novom nemačkom ofanzivom. To bi, po Gikovatiju, bili rezultati martovskih pregovora.

Moguće je da su o martovskim pregovorima pisali i još neki autori. Pojedini inostrani istoričari i publicisti koji se поближе zanimaju za našu prošlost, u očekivanju da čuju

„jugoslovensku verziju" o ovim pregovorima, nisu se hteli upuštati u obradu ove teme, ali su upućivali zamerke jugoslovenskim istoričarima što ovo pitanje, koje pobuđuje posebno interesovanje, ne osvetle i naučno objasne. Tako se na naučnom skupu „Prvo zasjedanje AVNOJ-a", održanom oktobra 1966. u Bihaću, dr Karl Hnilicka, istoričar iz Minhena, osvrnuo na pregovore kao na „još prilično tamno poglavlje". U zapaženom saopštenju „'Bihaćka republika' i jugoslovenski partizanski pokret u svijetlu njemačkih izvora i ocjena njemačkih generala koji su komandovali na Jugovistoku" on je rekao sledeće: „U kolikoj je mjeri nezadrživo rastući značaj Tita i njegovog pokreta priznavan i uvažavan i na njemačkoj strani, pokazuju nastojanja general-pukovnika Lohra i generala Förtscha, koji su 1943. godine predložili Vrhovnoj komandi Wehrmachta da Titove jedinice, koje su se sve organizovanije borile, prizna kao zaračenu grupaciju. Feldmaršal Weichs preduzimao je slične napore. Isto tako — prema njemačkim izvorima — na osnovu Titovog istupanja (Velebitova misija), kod Glaise Horstenaua vođeni pregovori u cilju aranžmana između Nijemaca i partizana spadaju u ovo poglavlje, jer se sa nemoći (misli se: sa slabim protivnikom — prim, red.) ne pregovara! Ovo poglavlje je, međutim, još prilično tamno. Moglo bi, prije svega, putem jugoslovenskih izvornih saopštenja da bude osvijetljeno, ali, izgleda, da to iz političkih razloga još uvijek nije poželjno".²⁷

Istu zamerku upućuje i drugi njemački istoričar, Otmar Nikola Haberl, iz Esena, u članku „Proces emancipacije KPJ u periodu od 1941. do 1945", objavljenom u časopisu „Prilozi za istoriju socijalizma" 1976. godine. „Poznato je", kaže on, „da u Jugoslaviji postoje dokumenta o tim pregovorima, ali dosad nije ništa objavljeno u jugoslovenskoj literaturi." Po njegovom mišljenju pregovori su bili „motivisani prelaskom rukovodstva partizanskog pokreta na teren „realne politike" ".²⁸

" „Prvo zasjedanje AVNOJ-a", Zbornik radova naučnog skupa, Bihać, 1966.

²⁸ „Prilozi za istoriju socijalizma", 10, Institut za savremenu istoriju i „Narodna knjiga", Beograd, 1976.

Tretiranje martovskih pregovora u radovima jugoslovenskih pisaca

O martovskim pregovorima se u Jugoslaviji do skora nije pisalo. Oni su, doduše, spominjani u nekim publicističkim i novinskim napisima, člancima i feljtonima, ali ni u jednom od njih nije objašnjeno zašto je do pregovora došlo, 0 čemu se na njima raspravljalo, kakav je bio njihov ishod, smisao i značaj. U periodu od 1980. do danas, objavljeno je 1 nekoliko radova sa naučnim pretenzijama, ali ni u njima nisu na zadovoljavajući način obrađeni i objašnjeni ovi pregovori.

Prvi napisi, ako se tako mogu nazvati, o martovskim pregovorima nalaze se u dokumentima koje je Vojnoistorijski institut objavio u svojim zbornicima dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu. Tako su 1959. i 1960. godine u Zborniku dokumenata Vrhovnog štaba NOVJ i Centralnog komiteta KPJ objavljeni: pismo koje su Tito, Ranković i Zujović uputili 29. marta 1943. sekretaru PK KPJ za BIH Isi Jovanoviću, Titovo naređenje Stabu 1. bosanskog korpusa od 30. marta i naređenje Glavnom štabu Hrvatske od 5. maja, u kojima se, mada se direktno ne spominju pregovori, govori o „kontaktu“ sa Nemcima u cilju razmene zarobljenika i o uzdržavanju od napada na nemačke trupe, kao i o Velebitovoj misiji u Slavoniji. Redakcija zbornika nije dala objašnjenja, sem što je navela da je „krajem marta 1943. izvršena kod Konjica razmena zarobljenika“.²⁹

Prvi rad u kome se mogu naći izvesni podaci o martovskim pregovorima bila je njiga publiciste Slavka Odića „Neostvoreni planovi“, koja je objavljena 1961.³⁰ Na osnovu nekoliko nemačkih dokumenata, uglavnom telegrama Kašea i Ribentropa, on je pokušao da protumači pregovore, ali je bilo očigledno da su mu istraživanja bila nedovoljna.

Četiri godine kasnije, 1965. godine, u knjizi „Neretva“ objavljen je članak Milorada Jankovića „Sa Pratećim bataljonom Vrhovnog štaba“³¹, u kome se spominju prego-

²⁹ Zbornik, tom II, knj. 8, dok. br. 215 i 216; kr-j. 9, dok. br. 162.

³⁰ Slavko Odić: „Neostvoreni planovi“, Zagreb, 1961, str. 104—111.

³¹ „Neretva“, knj. 1, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1965, str. 450.

vari, čija suština, kako Janković konstatuje, „nije imala karakter samo razmene zarobljenika“, jer su se, pomoću njih, „uspeli pasivizirati Nemci sa pravca Konjica na štetu Italijana, a naročito četničke grupacije koja se našla izolovana na levoj obali Neretve, što se kasnije odrazilo na razbijanje glavnine četničkih snaga u rejonu Glavatičevo—Kalinovik“. Mada se u članku ne kaže određeno da je sa Nemcima razgovarano i o privremenoj obustavi neprijateljstava, ipak se izraz o „pasivizaciji nemačkih snaga“ može tako shvatiti. Autor, kao što se vidi, izvodi zaključak da su pregovori, u kojima je, navodno, postignuta „pasivizacija Nemaca“, imali uticaj na „razbijanje glavnine četničkih snaga u rejonu Glavatičevo—Kalinovik“.

I u članku R. Petovara i M. Zekića „Sesta istočnobosanska i 15. majevička brigada“, objavljenom u istoj knjizi,³² govori se neodređeno o nekoj misiji „opunomoćenika Vrhovnog štaba“ Vladimira Velebita, koji je, na putu za Zagreb, posetio štabove istočnobosanskih brigada da bi im preneo naređenje Vrhovnog štaba. O ovoj poseti govori se još u nekim radovima, u kojima se daje nešto više pojedinosti o Velebitovom boravku kod štabova istočnobosanskih brigada i o razgovorima koje je vodio sa njihovim rukovodiocima.³³

O martovskim pregovorima mogu se naći neki podaci u feljtonu „Paukova mreža protiv Tita“ koji su napisali publicisti R. Timotijević i P. Stevčić 1969,³⁴ kao i u knjizi „Heroji Ljubinog groba“ publiciste Đurice Labovića, koja je štampana 1972. godine.³⁵ Podaci ovih autora, budući da su i suviše oskudni i dobrim delom iskonstruisani, ne zaslužuju pažnju.

Prve detaljnije podatke o martovskim pregovorima zasnovane na naučnim izvorima dao je dr Bogdan Krizman u knjizi „Pavelić između Hitlera i Musolinija“, koja je objavljena u Zagrebu 1980. godine.³⁶ On je istraživao nemačka

⁵¹ Isto, str. 325—6.

⁸³ „Petnaesta majevička brigada“, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1979, str. 120; 121—3; 149; 173; 176. Dane Olbina: „Ratni dani“, Sarajevo, 1972, str. 37—9; R. Petovar i S. Trikić: „Sesta proleterska istočnobosanska brigada, Beograd, 1982, str. 264.

⁸⁴ „Politika ekspres“, 3. i 4. maj 1969.

⁸⁵ Đ. Labović: „Heroji Ljubinog groba“, Beograd, 1972, str. 58—60.

⁸⁶ B. Krizman: „Pavelić između Hitlera i Musolinija“, Zagreb, 1980, str. 539—544.

dokumenta koja se odnose na pregovore i u sažetom obliku prezentirao njihovu sadržinu (uglavnom, telegrame Kašea i Ribentropa). **Sto** je osobito bilo značajno, on je dao i podatke o arhivama u kojima se nalaze navedeni dokumenti.

Potpuniju obradu martovskih pregovora dao je Vladimir Dedijer u svojoj knjizi „Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita” koja je objavljena 1981.³⁷ U glavi „Martovski pregovori između Nemaca i Tita” on je, najpre, dao neka od glavnih obeležja vojnopolitičke situacije u vreme kada je došlo do pregovora, da bi, potom, objasnio motive koji su ih uslovili, njihovu sadržinu i rezultate. Navodeći da je istražujući istorijsku građu u SAD. u Nacionalnom arhivu u Vašingtonu, došao do kopija „većine dokumenata o pregovorima između Vrhovnog štaba i nemačke vojne komande” Dedijer objavljuje dva „ključna” dokumenta: pismeni predlog delegacije Vrhovnog štaba podnet 11. marta u Gornjem Vakufu i zabelešku načelnika štaba nemačke 717. divizije o razgovorima u Gornjem Vakufu. Na osnovu svojih razmatranja suštine i smisla pregovora, Dedijer je dao svoj sud — odnosno hipotezu, kako sam kaže — da su martovski pregovori, osim kada je reč o razmeni zarobljenika, bili nepotrebni, da se njima, sa stanovišta partizana, „ništa nije postiglo, pa ni na planu ratnog lukavstva”. Na ove Dedijerove zaključke i ocene kritički su se osvrnuli dr Pero Damjanović, Dušan Biber i Mehmedalija Bojić na Okruglom stolu „Borbe”, januara 1982, iznevši svoje ocene o martovskim pregovorima.³⁸

Opširniji članak o martovskim pregovorima, pod naslovom „Pregovori predstavnika NOP-a i nemačkog Vermah-ta o razmeni zarobljenika za vreme bitke na Neretvi”, objavio je pukovnik Sekula Joksimović, saradnik Vojnoistorijskog instituta, u časopisu „Godišnjak Društva istoričara BiH” 1982. godine.³⁹ Veći deo članka posvećen je razmatranjima „odnosa okupatorsko-kvislinških vlasti prema oslobodilačkom pokretu u pogledu njegovog tretmana i razmene zarobljenika” i „nekih važnijih događaja koji su ne-

³⁷ V. Dedijer: „Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita”, knj. 2, Rijeka—Zagreb, 1981, str. 801—812.

³⁹ „Razgovori o knjizi V. Dedijera „Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita”, Beograd,

” „Godišnjak Društva istoričara BiH”, Sarajevo, 1982, str. 75—100.

posredno prethodili bici na Neretvi početkom 1943". Same pregovore autor razmatra na osnovu izvesnog broja jiemackih dokumenata i objavljenih radova, stavljajući akcenat na pitanje razmene zarobljenika.

Na martovske pregovore se priređivač 14. toma „Sabranih djela J. B. Tita“, pukovnik Mehmedalija Bojić osvrnuo u napomenama, u kojima je dao tumačenja Titovih pisama Isi Jovanoviću i Stabu 1. bosanskog korpusa od 29. i 30. marta 1943.⁴⁰ A u feljtonu „Bitka na Neretvi“, koji je marta 1983. objavljen u „Politici“, Bojić je kritički ocenio interpretacije pregovora u radovima nekih inostranih istoričara, odnosno tvrdnje da je, kao rezultat pregovora, došlo do prekida ratnih dejstava.⁴¹

Uz Titovo naređenje Stabu 1. bosanskog korpusa od 30. marta 1943. priređivači tematske zbirke dokumenata „AVNOJ i revolucija“ Slobodan Nešović i Branko Petranović su u kratkoj napomeni dali tumačenje pregovora.⁴²

Poslednji napis o martovskim pregovorima objavljen je kao feljton pod naslovom „Oči u oči sa neprijateljem za zelenim stolom“ u listu „Pobjeda“ 1984.⁴³ Publicist Burica Labović je ponovo, ovoga puta sa većim pretenzijama, pisao opširnije o događajima vezanim za pregovore. On je pokušao da na osnovu izvesnog broja dokumenata šire protumači pregovore, ali mu je, očigledno, nedostajala potrebna informisanost.

⁴⁰ J. B. Tito, „Sabrana djela“, tom 14, Beograd, 1982, str. 346, 347, 349, (nap. br. 320, 330, 348).

⁴¹ „Politika“, 25. mart 1983.

⁴² S. Nešović, B. Petranović, „AVNOJ i revolucija“, Narodna knjiga, Beograd, 1983.

⁴³ Burica Labović: „Oči u oči sa neprijateljem za zelenim stolom“, „Pobjeda“, Titograd, novembar—decembar 1984.

VAŽNIJA DOKUMENTA
O MARTOVSKIM
PREGOVORIMA

PROGLAS ČETNIČKIH KOMANDANATA OD 10. FEBRU-
ARA 1943. ZA BORBU PROTIV NARODNOOSLOBODI-
LACKE VOJSKE NA TERITORIJI ZAPADNE BOSNE
I HRVATSKE („BIHAČKE REPUBLIKE”)
(faksimil dokumenta)

Народи Босне, Лике и Далмације

Пошто смо очистили Србију, Црну Гору и Херцеговину, дошли смо Вам у помоћ да разбијемо жалосне остатке комунистичке међународне, зликовачке банде Тита, Моше Пијаде, Леви Вајнерта и других плаћених јевреја.

Петнајест хиљада четника до зуба наоружаних напада са разних страна и уништава на свом историском походу све што показује отпор.

Комунисти ће бити истребљени. Према њима нема милости.

А Ви браћо, који сте присиљени или заведени лажју и обманом окрените оружје против највећих непријатеља нашег народа. Поубијајте политичке комесаре и ступите одмах у наше редове, где ћемо Вас примити братски. Угледајте се на стотине и стотине њих који нам се свакодневно предају, свесни да су издати и преварени од комуниста јевреја.

Народ Босне, Лике и Далмације нека остане на својим огњиштима и нека чува своје домове, јер долазе четници да га ослободе комунистичке куге, терора и страховладе.

С вером у Бога за Краља и Отаџбину!

СЛОБОДНЕ СРПСКЕ ПЛАНИНЕ, 10 фебруара 1943 године.

Командант оперативних трупа зап.
Лике и зап. Босне Генералштабни
п. пуковник - Илија Микић

Командант оперативних трупа ист.
Лике и сјев. Далмације — Војвода
Момчило Р. Ђујић

Командант оперативних трупа ист.
Босне и Херцеговине — Војвода
Петар Баћовић - Калиновачки

Начелник штаба босанских, лично
далматинских и херцеговачких чет-
ничких одреда — Војвода
Радован Исанишевић - Динарски

NAREĐENJE KOMANDANTA ISTAKNUTOG DELA ČETNIČKE VRHOVNE KOMANDE MAJORA OSTOJIČA OD 28. FEBRUARA 1943. VOJVODI JEVIČEVIĆU DA SE SPO-RAZUME SA NEMCIMA (BROJ 11) I ITALUANIMA (BROJ 22) O SARADNJI U BORBI PROTIV PARTIZANSKIH SNA-GA U DOLINI NERETVE
(faksimil dokumenta)

[illegible]

5) Моисей + Парашат на 2000. Показатели, которые
имеет в своем у. Евангелие. Означает, что
вспомогательная работа осуществляется в течение
нашего. Значит, мы в своем неумолимо следуем
многом, как же катаясь на своем, особенно
на се. Насколько Творческая работа.

[illegible]

6) Pravni sve snage, pristup stakloj,
poslovanj, poslovanje staklom u poslovu
na najamopredaju pag se staklenice
u bojnice u opretni sve ko se, isp og
prvine maxlot pagu zakuci ga in teru
u poslovu staklom zakuci u poslu Verenti,
u te nam poslu. Kupuje sa stak pag
kupuje poslovu opretnosti poslovu poslovu
poslovu, isp zakuci namu stak
poslovu, ga nam poslovu poslovu.

Огнотерм на хитро ма ше.

Optatolaba can become a main
regulator of the system, and
Laguerre's theory is not necessary.

Третья же, наука, как творения Крестна
и вечна.

$$= 81 \text{ II. } 43$$

Иван Бронни

 $\Delta^2 \sim$

100145

340

Spec. No. 2

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
TITA OD 2. MARTA 1943. STABU 4. OPERATIVNE ZONE
HRVATSKE O TEŠKOJ SITUACIJI U DOLINI NERETVE
(faksimil dokumenta)

2.
IV. Oper. Zona
Mnogobrojni vođa ustanika u velikoj mjeri
na pravcu Poreč - Ploče gdje sada idu krajnje
teške borbe, a isto tako i kod Kravice gdje su
svega još u došlo velike mase neprijatelja iz Jazgare
i četnika iz okolice. Zbog razmjera i mase
u nepovoljnoj situaciji. Da li bi se ranjeni mogli
prebaciti na Briškovo? Jeste da li se tamo nalaze
Kakva situacija.
2. III. 1943. Lili

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
TITA OD 4. MARTA 1942. STABU I. BOSANSKOG KOR-
PUSA DA SVIM SNAGAMA KRENE U POMOĆ OPERA-
TIVNOJ GRUPI DIVIZIJA I RANJENICIMA U DOLINI

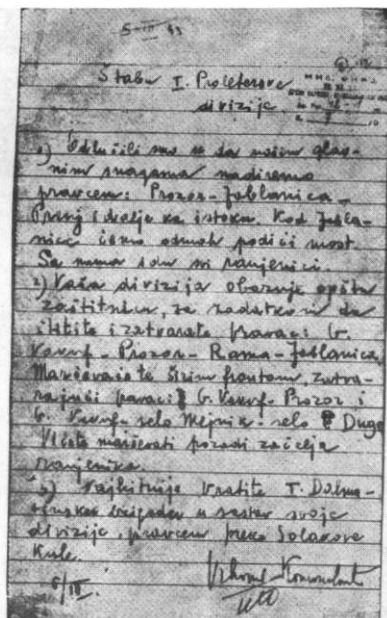
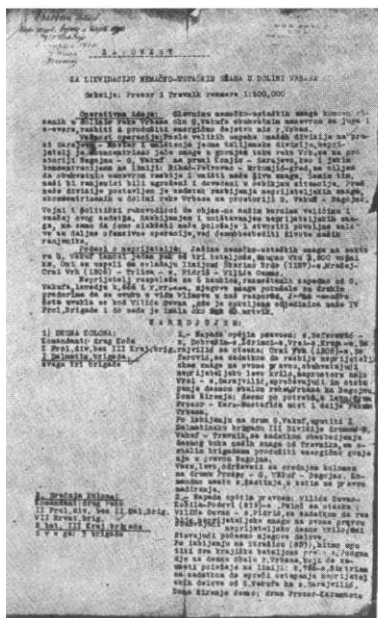
NERETVE

(faksimil dokumenta)

1- 18
Bos. Korpus.
Ula Bog je da velika odgovornost. To se ne
moguće spasti neprijatelja koji je kroz sve borbe
u isto vrijeme ja nam da i Ljubov. Ovo je
je nekoliko stotina ranjenika i poginulih
boraca u Ljubov. Krajem se uim veoma
organizirana u svojim kapijama, Ljubov i
gostuju u Ljubov i Ljubov. Ovo je
na nekoliko stotina ranjenika i poginulih
boraca u Ljubov i veliki broj neprijatelja.
Ova je grupa u Ljubov i Ljubov.
4. III. 1942. G.D.

**ZAPOVEST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
TITA OD 3. MARTA 1943. ZA PROTIVUDAR NA NEPRI-
JATELJSKU GRUPACIJU KOD GORNJEG VAKUFA**
(faksimil dokumenta)

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
TITA OD 5. MARTA 1943. O FORSIRANJU NERETVE I
NASTUPANJU OPERATIVNE GRUPE DIVIZIJA NA IS-
TOK, KA HERCEGOVINI, CRNOJ GORI I SANDŽAKU**
(faksimil dokumenta)

IZVESTAJ NEMACKOG MAJORA STREKERA O SVOM
ZAROBLJAVANJU 4. MARTA 1943.
(faksimil dokumenta)

28. 4. 1943

Strecker, Major
Kiegr. III./Gren.Bat. 739
O.U., 21.3.1943

Bericht

Über meine Gefangennahme am 4.3.1943

Am 4.3.43 nach erfolgter Loslösung des Bataillons vom Feinde aus der Linie 1291 Orlovaca - 1118 - 1025 (7 km S G.Vakuf) und Besetzung der befohlenen neuen Stellung 1188 - Nordrand Pidrja - Strasse G.Vakuf/Trogor 1 km N Ikt. 900 erkundete ich um 09,00 Uhr persönlich die Lage bei G.Vakuf, aus welcher Richtung seit etwa 06,30 Uhr heftiger Gefechtslärm zu hören gewesen war. Mit meiner Vertretung beauftragt ich den Führer der 12.Komp. Oblt. Wiesner, wie ich in G.Vakuf beim Rgts.Stab erfuhr, war dort im Rücken der eigenen Linien ein Angriff der Partisanen aus den Bergen ostwärts G.Vakuf erfolgt, der nach zähem Kampf abgeschlagen werden konnte. Während der Besprechung mit dem Rgts.Kdeur. Obst. Vogel kam ein Funkspruch meines Bataillons, dass die Partisanen in starkem Angriff aus südwest-Richtung die Höhe 1188 am rechten Flügel besetzt hätten. In Begleitung von 4 Meldereitern ritt ich in beschleunigtem Tempo über Uzricje - Jelsce zum Bataillon zurück.

Etwa in Gegend Ikt.935 entließ ich 3 Meldereiter mit sämtlichen Pferden und drang mit einem Melder zu Fuß weiter vor in Richtung auf den Btl.-Gefechtsstand. Gefechtslärm war nicht zu hören, da ich den Btl.-Stab nicht mehr an der Stelle vorfand, wo ich ihn verlassen hatte, ging ich in Richtung auf Ikt.952 durch das Dollingelände weiter. Als mein Melder und ich in Nähe von Ikt.952 gerade aus einer kleinen, mit dichtem Gestrüpp bestandenen Doline hervorstreten wollten, wurden wir plötzlich von allen Seiten mit einem Geschosshagel überschüttet, teils aus einer Entfernung von nur 15 - 20 m. Wir hörten serbische Rufe und mußten erkennen, dass wir von Partisanen umgeben waren. Wir nahmen sofort den Feuerkampf auf, gleichzeitig versuchend, uns nach rückwärts durch das leichte Gestrüpp durchzuschlagen. Jedoch erwies sich ein Entkommen aus der von etwa 40 - 50 Partisanen umsingelten Mulde als völlig aussichtslos, so dass wir uns gefangengeben mußten.

Wie ich nach Rückkehr aus der Gefangenschaft feststellt habe, war am 4.3. vormittags, während ich mich beim Rgts.-Gefechtsstand befand, folgende Lage beim Bataillon entstanden: Aus südwest-Richtung, also aus dem Abschnitt des Gren.Rgts. 737, war gegen den rechten Flügel des Btl. ein Angriff der Partisanen erfolgt, der zu einem Zurückbiegen des eigenen rechten Flügels führte, um eine Umgehung von den Hängen des Kobila 1370 aus zu verhindern. Gleichzeitig griffen die Partisanen mit mindestens 3 Kompanien aus Richtung Ikt.1052 von der linken Flanke her an und gelangten, da I./730 nicht, wie befohlen, am linken Flügel meines Btl.

angeschlossen, sondern bei 'kt. 803', also 3 km links rückwärts gestaffelt seine neue Stellung bezogen hatte, durch die breite Lücke hinter den linken Flügel meines Bataillons in Gegend von 'kt. 952'. Diese Lage veranlasste Obdt. Wiesner zu dem Entschluss, das Bataillon in die Linie Mračaj - 957 - 803 zurückzunehmen, um ein weiteres Vordringen des Gegners in Richtung Vakuf zu verhindern. Die Meldung hierüber hat mich beim Rts.-Gefechtsstand nicht mehr erreicht. Dadurch ergibt sich die Tatsache, dass ich bei meiner Rückkehr vom Rts.-Gefechtsstand des Bataillon nicht mehr in seiner alten Stellung vorfand, sondern dort bereits auf Partisanenabteilungen stieß.

Sofort nach der Gefangennahme wurden mein Molder und ich getrennt. Man nahm mir sämtliche in meinen Taschen befindlichen Gegenstände ab. Dann drängte ein politischer Kommissar auf meine Erschliessung. Aus den Worten und Gebärden eines Unterführers konnte ich jedoch entnehmen, dass man mich zur Brigade, bzw. Division führen wolle. Die Proteste des erwähnten Kommissars und eines weiteren Hinzutretenden blieben erfolglos. Ich wurde zur Brigade auf Höhe 1085 gebracht. Nach einigen Fragen über Namen, Beruf, Alter und Kenntnisse über die Lage in Russland gab der Führer der Brigade, ein ehemaliger jugoslawischer Offizier, den Befehl, mich zu fesseln und zur Division zu bringen. Den Divisionsstab (wahrscheinlich II. proletarische Division) erreichten wir gegen Abend auf einer Höhe dicht nordwestl. Markljani. Der Divisionskommandant erzählte im Laufe einer Vernehmung, die sich in der Hauptsache um zahlenmäßige Stärke der deutschen Truppen im Raume Vakuf, um Verluste, Verhältnis zu den Cetniks, Lage an der Ostfront drehte, dass er selbst im Jahre 1942 einige Monate in Deutschland und Frankreich gewesen sei zur Durchführung von Sabotageakten. Bei Dunkelheit führte man mich, wiederum gefesselt, nach Prozor zum Gruppenstab. Dieser befand sich mit Fernsprechanlage und Unterstab in den westlichsten Häusern von Prozor. Der Führungsstab, zu dem auch der ehemalige jugoslawische Reichspräsident, Demokrat Dr. Ryber, sowie Prof. Markovic gehörte, war in einer Mühle 10 km von Prozor entfernt untergebracht. Dorthin wurde ich noch im Laufe der Nacht im 'kw. zur Vernehmung gebracht. Die Fesseln hatte man mir inzwischen abgenommen und sich wegen dieses Partisanenbrauchs mehrmals entschuldigt.

Nach einem reichlichen Abendessen spielten bei der dann folgenden "Unterhaltung" nachstehende Fragen die Hauptrolle:

- 1.) Welchen Plan hat die deutsche Führung mit ihrem Angriff bei Vakuf?
- 2.) Warum kämpfen die deutschen Truppen gegen uns?
- 3.) Wie ist das Verhältnis der Deutschen zu den Cetniks?
- 4.) Ziele der Volksbefreiungsarmee.
- 5.) Anbahnung von Besprechungen mit der deutschen Führung.

Schließlich wurde ich gebeten, einen Brief an das deutsche Kommando zu schreiben, in welchem unter Bezugnahme auf frühere Vorschläge um eine möglichst baldige Besprechung der "amafführung und der Zuweisung eines Territoriums nachgesucht würde. Der Brief ist am nächsten Morgen durch Kurier abgesandt worden.

In den nun folgenden Tagen wurde ich vom Gruppenstab mitgeführt und zwar von Prozor ins Ramatal (9./10.5.) Krstac bei

Jablanica (10./11.5.) - ostw. über die Höhen bis Bijela - Jezero. Am 17.5. abends erhielt ich die Mitteilung, dass ich mit allen deutschen Soldaten aus Gefangenschaft entlassen würde. Man brachte uns zum Gefechtsstand der I. Division in Bijela und entliess uns am 20.5. früh auf der Strasse Bijela - Konjic zu unseren eigenen Linien.

Über die Behandlung während meiner Gefangenschaft kann ich mich nicht beklagen (abgesehen von der Fesselung), die Verpflegung war ausreichend, in den letzten Tagen gut.

Zusammensetzung und Führung:

Die in Kompanien, Bataillonen, Brigaden, Divisionen und Gruppen zusammengefassten Partisanen setzen sich aus allen Schichten und aus allen Genden Jugoslawiens zusammen. Besonders stark vertreten ist in den Stäben die Intelligenz (Studenten, Schüler, Lehrer, Professoren). Wie mir von verschiedenen Seiten mit besonderer Betonung gesagt wurde, sind nicht alle Partisanen Kommunisten, sondern es befinden sich auch Demokraten, Sozialisten aller Schattierungen darunter. Sie sind äußerlich dadurch gekennzeichnet, dass die Kommunisten in Sowjetstern an der Mütze Hammer und Sichel tragen, während die Übrigen nur den roten Stern an der Mütze führen. Die Zahl der Letzteren war besonders bei den Bataillonen, die ich zu sehen bekam, sehr gross.

Im Verband, wahrscheinlich der 2. Division besteht auch ein muslimanisches Bataillon. Ferner existiert ein Frauen-Bataillon, bei dem auch wieder die Führung in den Händen von Studentinnen liegt und das in der Hauptsache zur Bewachung von Strassen und Brücken verwendet wird. Ausserdem aber befinden sich bei jedem Bataillon Frauen als Kämpferinnen, bei den Stäben Studentinnen und Schülerinnen im Alter von 18 - 22 Jahren, die als Stenotypistinnen, Küchenhilfen, politische Kommissarinnen, usw. Verwendung finden. Alle sind ausgerüstet mit Leibriemen und Pistole, sowie mit Handgranaten. Viele tragen ein Gewehr.

Die Führung liegt ausschließlich in kommunistischen Händen und zwar bei ehemals jugoslawischen Offizieren.

Ziele der Volks-Befreiungs-Armee:

Da das jugoslawische Volk im Jahre 1941 von seiner Regierung schmachlich im Stich gelassen worden sei und nunmehr das Land unter der neuen Regierung in Kroatien und den Besatzungsmächten in ganz Jugoslawien fürchterlich zu leiden habe, erstrebe die Volks-Befreiungs-Armee die Befreiung des Landes von den Okkupatoren. Dabei seien ihnen im eigenen Lande die Cetniks noch am meisten im Wege, deren Bekämpfung darum als erstes Ziel gelte. Weiterhin führen sie den Kampf gegen die Ustascha, gegen Italiener, Deutsche und in letzter Linie gegen die kroat. Wehrmacht. Wenn man auch nicht die Absicht habe den Kampf über die Grenzen Grossdeutschlands zu tragen, so wolle man doch durch diesen Kampf Sowjetrussland Hilfe leisten, denn nur der Sieg des internationalen Kommunismus über das kapitalistische Deutschland mit Hitler, Göring, Messerschmidt, Krupp als grössten Kapitalisten und später über England und Amerika, würde die Garantie für eine

geordnete Zukunft der Menschheit bieten. Man rechnet, dass in 3 Monaten spätestens der Sieg von der Sowjetarmee errungen sei und im Augenblick der Überschreitung der deutschen Grenzen bzw. Italiens durch die Sowjetarmee wurden England und Amerika an verschiedenen Stellen Süd-Europas gleichzeitig die zweite Front errichten, besonders auch in Italien. Das italienische Volk glaube nicht mehr an den Sieg Mussolinis und Hitlers und die italienische Armee sei bereits vollkommen kommunistisch zersetzt.

Wiederholt liess man bei den Stäben und von Seite der politischen Kommissare durchblicken, dass man nur ungern den Kampf gegen das deutsche Volk, das man nicht mit Hitler als einzig ansehe, führe.

Die italienische Wehrmacht schätzt man sehr gering bezügl. ihres Kampfwertes. Man sieht in der Verbindung der italienischen Generale mit den nationalistischen Cetricks eine Gefahr für Deutschland, da man der festen Überzeugung ist, dass die an die Cetricks gewährten Unterstützungen an Verpflegung, Munition und Sold englischen Ursprungs seien.

Ausstattung:

Durchwegs sind alle Partisanen mit Uniformen, vor allem italienischer, kroatischer und deutscher Herkunft bekleidet. Das Schuhwerk ist sehr schlecht. Sie hoffen im Laufe der nächsten Monate zu eigener Bekleidung (Uniform aus Schafwolle) zu kommen, die zum Teil auch schon von den Führern (schwarze Uniform) und Angehörigen der Stäbe getragen werden. Angeblich soll bereits eine Stiefelfabrik in Betrieb sein.

Die Waffen sind zum grossen Teil italienischer Herkunft. In den Bataillonen besitzt jeder 5. oder 7. Mann 1 le.M.G., ausserdem haben sie in den letzten Kämpfen mit den Italienern und Kroaten ca. 100 Geschütze erbeutet, darunter verschiedene Gebirgskanonen. Im Abschnitt Prozor - Jablanica habe ich selbst 8 Maschinengewehre und 6 Gebirgskanonen gesehen. Ebenso ist ihnen viel Munition bei Prozor und Rama in die Hände gefallen, bei Rama angeblich 3 Waggon Artilleriemunition und 2 Waggon Infanterie- und Gr.W.-Munition. Neuerdings soll eine Handgranatenfabrik eingerichtet sein. Die dort hergestellten Ki-Handgranaten tragen auf der Verschlusskapsel den Sowjetstern. Ferner besitzen sie etwa 20 Tanks, von denen ich selbst 11 bei Prozor und Jablanica gesehen habe. Die Tanks werden zum Teil von den italienischen Tankfahrern geführt, die freiwillig sich den Partisanen zur Verfügung stellten, wie überhaupt eine grössere Anzahl gefangener Italiener sich zur Aufnahme in die Partisanen-Bataillone meldete. In der Nacht vom 9. zum 10. März fuhren auf der Strasse Prozor - Rama - Jablanica 18 italienische Kraftwagen, die angeblich bei Prozor und Rama erbeutet worden waren. Diese Wagen sind angeblich früher durch die deutsche Offensive auf der Strasse Stranjan gelassen, da die Partisanen ausschliesslich das Berggelände benutzen mussten.

Verpflegung:

Soweit ich beobachten konnte, wurden täglich zwei Mahlzeiten gegessen und zwar morgens und abends, meist "Makkaroni", "Rais", Grissowen mit viel Fleisch. Brot gab es sehr wenig. Beim Gruppeneinsatz wurde in 14 Tagen zweimal ein Stück Brot ausgeteilt.

Die Lebensmittel stammen aus italienischen Verpflegungslagern. Für die Fleischversorgung wird das Vieh gegen Bescheinigung von den Banern genommen. Wie mir einzelne Mannschaften der Wache sagten, ist die Verpflegung nur dann einigermaßen ausreichend, wenn Beute gemacht werden kann. Die Führer selbst lassen für ihre Stäbe eigene Küchen führen und versorgen sich gut.

Gesundheitszustand:

Wie aus Ausserungen der Wachmannschaft hervorging, herrscht im Augenblick sehr stark Typhus in den Reihen der Partisanen. Im übrigen sah man hinter jeder Brigade auf dem Marsch einen langen Zug von Kranken und Verwundeten, selbst Beinamputierte auf Krücken, die sich mühsam über Gebirgsröste schleppten. Es handelte sich jedesmal um etwa 100 bis 150 Männer und Frauen.

Die Zahl der Verluste soll bei Bombardierungen von Stellungen und Höhen ziemlich gross sein, während die Luftangriffe auf Ortschaften geradezu ohne Verluste vorliefen, denn jede von Partisanen besetzte Ortschaft wird tagsüber von 06.30 Uhr bis 19.00 Uhr geräumt. Es verbleiben nur kleine Wachen in Stärke von etwa 8 - 10 Mann. Die übrigen Partisanen halten sich in den Hangwäldern oder Gebüsch, bzw. in den Schluchten unter Felsvorsprüngen auf. Bei den Stakangriffen auf Prozor sind ausser Zivilisten nur 2 gefangene Italiener verwundet worden.

Nachrichtsmittel:

Serbische Telefonsapparate und Fernsprechkabel scheinen reichlich vorhanden. Beim Gruppenstab befand sich ein Funkgerät mit Pensinator. Im übrigen wurden beim Meldewesen in starkem Masse Kuriere, die immer zu zweien gehen, verwendet.

Verteilung:

Bis Stabs- u. Abt.-Kfr.

geh. Strecker

Major

Hauptmann

NAREDENJE KOMANDANTA ITALIJANSKE 2. ARMIE
OD 5. MARTA 1943. KOMANDANTU 6. KORPUSA DA
SE UTVRDE UZROCI VELIKIH GUBITAKA PRETRPLJE-
NIH U BORBAMA PROTIV JEDINICA NOVJ U PROZORU

I DOLINI NERETVE

(faksimil prve stranice dokumenta)

COMANDO SUPERIORE FF. ARM. ITAL.
SLOVENIA - DALMAZIA.

(2^a ARMATA)

UFFICIO OPERAZIONI P.M. 10... 5 MARZO 1943 Anno XXI
N. 8785 **SEGRETO**

Rapporto di:
L'ora scorsa: 1 (10.00)

OGGETTO: Avvenimenti del febbraio e s. in Val Narenta. -

ALL'ESCELLENZA IL GENERALE F. T. A. Z. Z. O. N. I
- Comandante del VI Corpo d'Armata -
- POSTA MILITARE 39 -

Il complesso dei recenti avvenimenti svoltisi in Valle Narenta, che hanno portato - nel corso di pochissimi giorni - alla distruzione completa di 3 batt., di 2 htr. ed 1 sez., e di altri reparti minori - con una perdita complessiva che, dai primi accertamenti, si può valutare a circa 2300 uomini, 2000 fucili, 170 armi automatiche, 14 pezzi art., 11 carri armati, 45 automezzi, oltre alle scorte di vi veri, munizioni e materiale vario abbandonato - non può evidentemente, per le gravi conseguenze materiali e per le ripercussioni di ordine vario che ha avuto, essere considerato alla stregua di uno sfortunato episodio da passare agli atti.

Occorre - anche per gli ammaestramenti che se ne potranno trarre per l'avvenire - che sia fatta la necessaria luce sui fatti, accertando le manchevolezze verificatesi (che per il presidio di Prozor balzano evidenti dal riasunto dell'interrogatorio di elementi del III/259° sfuggiti alla cattura, che allego in copia), sia in fase di predisposizioni - tenuto conto che la minaccia partigiana da ovest si profilava da tempo e su di essa in particolare questo Comando aveva ripetutamente richiamato l'attenzione - sia in fase di sviluppo delle operazioni vere e proprie (azioni svolte dai presidi e dai reparti impegnati,

**FAKSIMIL PUNOMOĆJA ZA VOĐENJE PREGOVORA S
NEMCIMA KOJE JE VRHOVNI STAB NOV I POJ IZDAO
8. MARTA 1943. SVOM DELEGATU KOCI POPOVIĆU**

Narodno-Oslobodilačke Vojske
 Narodnih Odreda Jugoslavije
 - 1943.

Predmet: Kopija izgovora

P U N O M O Ć

koja se daje drugu KOCI POPOVIĆU, komandantu I P.U. divizije
u ime ovog Staba kao delegat pregovora sa njemačkom vojskom
u Jugoslaviju po sledećim pitanjima:

1. O zarobljenici aeroplana.
2. O pitanju pri tome međunarodnih ratnih pravila u odnosu
na Narodno-Oslobodilačku Vojsku Jugoslavije sa strane njemačkih vojski
u vlasti.
3. O svim ostalim pitanjima, koja će postaviti ova delegacija
u kojima je već bilo reči sa g. kapetanom Hajdem prilikom poslednje zarobljenika u Livnu 17 novembra 1942.

U ime Vrhovnog Staba
NOV I POJ,
zamenik načelnika
/Kaptan M. Vuković/

FAKSIMIL PROPUSNICE ZA NESMETANI POVRATAK
 NA PARTIZANSKU TERITORIJU KOJU JE NEMAČKI
 KAPETAN 14. MARTA 1943. IZDAO KOČI POPOVICU

Zdravo Kočo POPOVIĆ
 ište miš ište miš ište miš
 bri ište ište ište ište
 ište ište ište ište
 ište ište ište ište
 14/3/43
 obla ište ište ište ište

*ZABELEŠKA (ZAPISNIK) SA PRELIMINARNIH RAZGO-
VORA ODRŽANIH U GORNJEM VAKUFU 11. MARTA
1943.*

S-1

11. 3. 0011
NOKW-1088

Z a b e l e š k a

Prisutni: Gen. pukovnik i komandant divizije,
CI
povremeno H. I. Inspektor Čermak
sastav delegacije:

Popović, Marković i" Petrović

Mesto pregovora: G. Vakuf

Vreme pregovora: 11. 3. 1943, 09.30—11.00 časova

Predmet pregovora: Delegacija je pokazala punomoć (vidi
u prilogu) i iznela sledeće:

- a) Delegacija je upozorila na to da su joj pri dola-
sku u Prozor oduzeti oružje i municija i da je
bila fotografisana.

Odgovor: U vezi ovoga nije postojala neka po-
sebna namera. Nije se sa sigurnošću
znalo kada će i gde delegacija prispeti
pa otuda i taj mali nesporazum. Mu-
nicija će biti vraćena, međutim sa
službene strane nije ništa preduzeto da
se nesporazum izgladi.

- b) Delegacija će na osnovu punomoćja rasprav-
ljati o sledećem:

1. Razmena zarobljenika
2. Primena međunarodnog ratnog prava
3. O ostalim pitanjima koja su već ranije, 17.
XI 1942. godine, bila predmet razgovora sa
kapetanom Hejsom (Heyss), kapetanom Ku-
lihom (Kulich) i gospodinom Otom (Ott)
/civil inženjer razmenjen sa partizanima/.

Ad 1.

Razmena je već jednom izvršena. Nastavak pregovora nije doveden do kraja. Delegat Lajnšic (Leinschütz), koji je poslan, do danas se nije vratio. Ponuđeni su: Ziglhuber (Siiglhuber), Bajer (Bayer), Birger (Bürger) i posada jednog aviona sa hrvatskim ljudstvom koja je izvršavala zadatak za račun nemačkog Vermahta, major Štreker (Strecker), 25 nemačkih vojnika, 120 oficira i podoficira domobrana i 600 italijanskih vojnika.

S njihove strane je naročito tražen profesor Ivan Marinković iz Karlovca koga su ustaše držale u Zagrebu u zatvoru. Delegacija upozorava da se često dešava da nemački Vermaht (u vezi akcije razmena) nije mogao navodno da pronađe zaihtevana lica kod hrvatskih vlasti, odnosno da su ih u to vreme Hrvati već streljali.

Ad 2.

Delegacija upozorava na to da Narodnooslobodilačka vojska predstavlja organizovanu armiju sa vojnom disciplinom a ne bandu. Oni se bore kao patrioti i sinovi svoje zemlje u cilju njenog oslobođenja. Oni su uvek tretirali zarobljenike prema međunarodnom pravu kao što je na primer bio slučaj novembra 1941. godine kada su zarobljenike kod Užica ostavili pošto tada nisu bili u stanju da ih sa sobom povedu.

Predlog: Zarobljenike i ranjenike treba obostrano humano tretirati. Delegacija se obavezuje da će lintervanisaiti ukoliko njihove jedinice ne budu poštovale takvo uputstvo.

Ad 3. Politička pitanja:

Ova pitanja su već jednom bila tretirana i to 17. novembra 1942. godine u pismu upućenom Glezu Horstenauu. Delegacija je mišljenja da se tada o ovom pitanju moglo razgovarati. Trenutno oni ne vide nikakvog razloga da vode rat sa nemačkim oružanim snagama. Oni žele

da vode borbu samo protiv četnika i do sada su se samo branili jer su ih nemačke trupe napadale.

Delegacija izjavljuje da oni predstavljaju potpuno samostalan i nezavisan nacionalni pokret. U propagandi se pozivaju na sovjetsku Rusiju jer ne žele da imaju nikakvu vezu sa Londonom.

Delegaciji je poznato da Italijani favorizuju četnike i da ih snabdevaju naoružanjem. Četnici su u poslednje vreme jako ojačali i predstavljaju u stvari samo organe izbegličke vlade u Londonu i spremni su da u svakom momentu izvršavaju njena naređenja. Narodnooslobodilačka vojska bi, međutim, vodila borbu i protiv Engleza ukoliko bi se oni ovde iskricali. Četnici, naprotiv, ne bi jer oni samo i čekaju na tu priliku, imaju sa Englezima radio-vezu, primaju kurire, a sve to uz prećutni pristanak Italijana.

Delegacija upozorava na to da sve ovo ne predstavlja predlog za kapitulaciju (njih se ne može uništiti, oni imaju dovoljno mogućnosti za izvlačenje, nakon svake ofanzive postajali su jači, spremni su da umru, uvek su izdržavali bez smeštajnih uslova, hrane i municije), već žele da svoj glavni udar usmere na četnike i zbog toga predlažu da se obostrano odredi interesna zona.

Umoljavaju da se tačka 3. drži u tajnosti.

Pitanje primirja obazrivo je nagovešteno.

Delegacija ima zadatak da se vrati što pre.

potpis nečitak
kapetan i CI

(faksimil dokumenta)

NOKW-1088

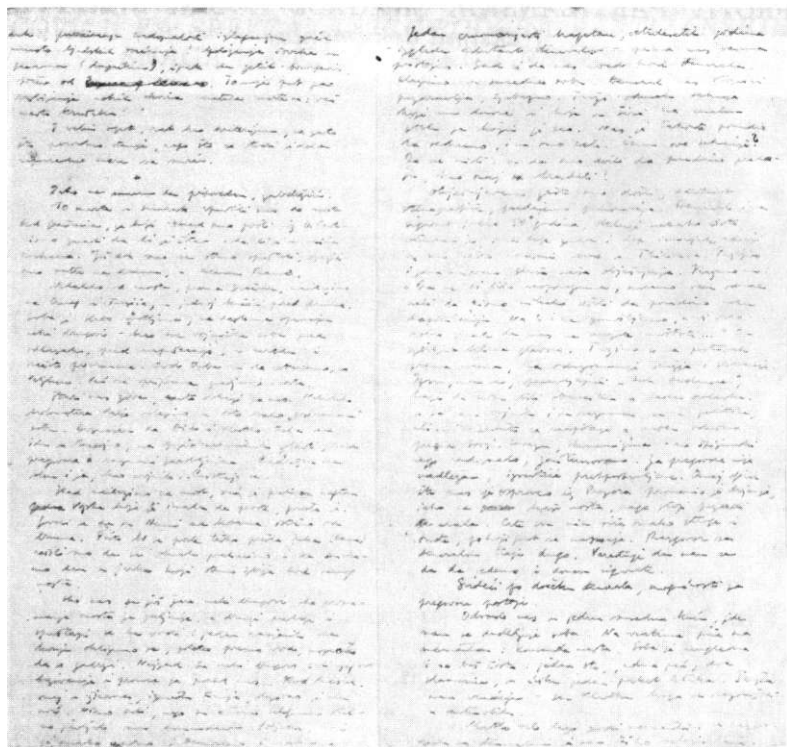
-4-

- f) Ungefähr 600 italienische Soldaten und Uffz.

- 5) Diese Delegation ist bevollmächtigt, preliminare Unterhandlungen abzuschließen, während ein eventuelles, endgültiges Einverständnis von unserer höheren Kommando bestätigt werden müßte. Die Abschließung dieser Unterhandlungen ist dieser Delegation von Seiten unserer höheren Kommandostelle als eilig betont worden, und sie ersucht das deutsche Kommando, bevollmächtigte Unterhändler zu bestimmen.

13. Makarska 18. 12. 1901. K. Bogomilski
Hakovic

FAKSIMIL 10. I 14. STRANE DNEVNIKA KOČE POPOVIČA

OBAVESTENJE KOMANDE ITALIJANSKOG 6. ARMIJSKOG KORPUSA OD 13. MARTA 1943. O ZAJEDNIČKOJ BORBI ITALIJANSKIH I ČETNIČKIH (V.A.C.) JEDINICA PROTIV PARTIZANSKIH SNAGA U DOLINI NERETVE
(faksimil dokumenta)

SF/FA

COMANDO VI CORPO D'ARMATA

LARGONIGRAMMA CIFRATO

A
1
24/4

P.M. 39, 13 MARZO 1943 XXI

DA COMANDO SESTO CARM TATTICO
AT NUCLEO BOBBIO

8134 / OF ALT AVVERTITE GENERALE LUTHERS CHE PARTIGIANI FORZA CIRCA 4000 SI CONCENTRANO TRA LUBINA PLANINA ET G. BILBA, DIRETTI ZONA BOROI CONTRASTATI DA NORD-EST SUD ET OVEST DA FORMAZIONI V.A.C. ALT CIRCA ALTREI 2000 IN ZONA JABLANICA - ERBTAC CONTENUTI ET ATTACCATI DA MIE FORZE NAZIONALI ET V.A.C. PARALLELO GLOGOSNITA ALT IN ZONA B. JABLANICA RIBELI LI HANNO GETTATO PASSERELLE SOGGETTE AL NOSTRO FUOCO ARTIGLIERIA ALT MIO BOMBARDAMENTO IN AZIONE ALT GENERALE PIAZZONI ALT 09151303

VISO :
IL COLONNELLO CAPO DI S.M.
(C.Cig. 1192)

[Handwritten signature]

(faksimil dokumenta)

BH-V-4

259

I

1110

За сироту да пак се од сирота ирешине
интересна брза, што мења Ваа дјеа да
рецимо да рад сироту даа да се
ваа поново појавио и сироту
рецимо фронте.

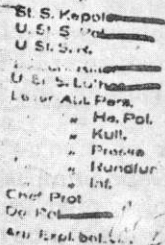
Алима дајте поветијае на
ваа Милевику дајте даа, таа се
ваа ирешине. Зааа ирешине у
ваа равнострану ирешине на рачиојау,
100 мина. Зааа ирешине ирешине-
ваа ирешине по ваауа и ваауа-
ваа даа да се ирешине ирешине
ваа ирешине и ваауа ирешине
ваа ирешине. Зааа ирешине од Ваа
ваа ирешине ирешине. О раау
Ваауа ирешине и ирешине ирешине
ваауа ирешине ирешине. О ваауа
ваа ирешине по ирешине ирешине
и ирешине. Ирешине даа да се ирешине
ваауа и да се ирешине ирешине
ваа. То ваауауа ирешине ирешине
ваауа. Ирешине ирешине ирешине
ваауа ирешине и ирешине ирешине.

Потера се ваауа!

6-III-43.
22.25.2.
иришај

Козуб Грало

ВАШИНГТОНСКИ ИНСТИТУТ ЗА
АРХИВ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ
Br. Reg. 20/1-2
162

i

*IZVESTAJ ŠEFA ITALIJANSKE VOJNE MISIJE U NDH
OD 18. MARTA 1943. ŠTABU 2. ARMIJE O RAZGOVO-
RIMA SA DELEGATOM VRHOVNOG ŠTABA NOVJ V.
PETROVICEM (V. VELEBITOM)*

Broj 1490 — Poverljivo

Zagreb, 18. **marta** 1943-XXI

P R E D M E T : Razmena zarobljenika

VISOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA-
-DALMACIJA"
(2. armija)

VOJNA POSTA 10

U vezi sa dodatkom telegrama broj 1470 od 17. tekućeg meseca smatram značajnim zabeležiti neke pojedinosti u vezi sa nemačkom komandom i razgovorima ove misije sa dr Petrovićem, predstavnikom partizanske komande „TITO" po pitanju razmene zarobljenika.

Dr Petrović je advokat iz Zagreba, hrvatske narodnosti, koji je otišao pre duže vremena partizanima, čija se porodica još uvek nalazi u Zagrebu.

Star je oko 40 godina, visok otprilike 1.70 m, finih manira i građanskog izgleda. Nosi naočare, govori vrlo dobro italijanski, nemački i francuski. Prema podacima koje smo primili od generala Gleza, nije uvereni komunist, ali je prišao partizanima najviše zbog toga što je veran pristalica unitarističke jugoslovenske ideje i protivnik ustaškog pokreta. Prema podacima istog generala među partizanima ima samo 15% onih koji imaju komunističke ideje; ostali su u većini nehrvatski elementi koji su došli iz pograničnih krajeva Hrvatske sa jugoslovenskim uverenjima, koji ne odobravaju četnički pokret, nezadovoljni su ustaškim režimom, i oni koji su bili prisiljeni da slede partizane, budući da žive na teritoriji okupiranoj od partizana.

Petrović je za vreme boravka u Zagrebu stanovao u sedištu komande nemačkog generala, poluslobodan, i s njim se postupalo vrlo obzirno, tako da je mogao da se kreće po gradu, iako je bio podvrgnut diskretnoj pasci, i išao je da poseti porodicu.

Zajedno sa Petrovićem pregovorima je prisustvovao i dr Ott, koji je u neku ruku garantovao za Petrovića, dobar Nemač koji je mnogo godina živeo u Livnu po trgovačkim poslovima. Bio je partizanski zarobljenik i tom je prilikom upoznao dr Petrovića.

Sto se tiče ishoda pregovora s Nemcima, još se ništa konkretno ne zna, te prema tome oni još nisu konačno zaključeni. Izgleda da je razmena zarobljenika i sa strane Nemaca postavljena i kao uslov za smirivanje slavonske zone, gde bi partizani u svrhu razmene zarobljenika morali prestati sa terorističkom aktivnošću.

Zna se da je Petrović oputovao juče posle podne iz Zagreba da bi otišao da referiše partizanskoj komandi. Vratit će se u Zagreb za jedno 4—5 dana da nastavi pregovore sa nemačkom komandom.

Razgovor u vezi sa razmenom italijanskih zarobljenika vodio se u sedištu ove misije uz prisustvo dr Ota.

Dr Petrović, kako je već javljeno, potvrdio je da se u zoni Konjica nalazi 15—16 oficira i 600 podoficira i vojnika italijanskih i zamolio je da se pre glavnih pregovora napravi poimenični spisak isto tolikog broja partizanskih komandanata (vođa) ii partizana koji bi trebali biti oslobođeni. U tu svrhu zamolio je da bi što pre mogao dobiti jedan potpis partizana koji su zarobljenici kod Italijana.

Sa naše strane dr Petrović je zamoljen za jedan isto takav popis italijanskih zarobljenika koji bi trebali biti zamenjeni.

Naredni pregovori sa Petrovićem, prema podacima koje je dobila ova komanda, održavaće se preko kapetana Metzgera, pomoćnika generala Gleza.

Kako sam već javio telegramom broj 1470, što ovim potvrđujem, ako ta komanda ima nameru da se pregovori nastave, predlažem da se uputi neko ko hi te pregovore vodi u vezi sa zarobljenicima partizanskim i našim (broj, dislokacija itd). Taj bi trebalo da dođe u Zagreb u pogodnom času na molbu ove misije, imao bi slobodne ruke što se tiče pregovora i mogao bi o njima odlučivati.

Molim da me upoznate s odlukama u vezi pregovora kako ih je [postavio dr Petrović.

Ađutant:
Major Bonetti

BRIGADNI GENERAL, SEF MISIJE
POTPISAN Dan Karlo Re

[illegible]

**ZAJEDNIČKO SASLUŠANJE ŠESTORICE OSLOBOĐENIH
NEMACKIH ZAROBLJENIKA
(faksimil dokumenta)**

718. Inf. Division
Abt. Ic Div. St. Qu., 21.3.1943.

23. März 1943

Sammel-Vernehmung

der Herren:

Dipl. Ing. Sigmund Othmar
Sayer Otto
Konobek Franz
Zrdelj Ivan, Ing. Chem.
Mlakar Ivan, Ing. Chem.
Skarica Nobodar, Chemie-Prof.

die aus Kommunistengefangenschaft am 18.3.1943 zurückkehrten im Zuge der Austauschverhandlungen.

Die Gefangenen wurden aus Jajce nach Glamoc geführt wurden. Ungefähr 4 Wochen später wurden wir nach Drvar gebracht und wieder ca. 4 Wochen nach Bosn. Petrovac. Gefangene waren zwischen 100 und 150 Mann. Die Starke wechselte fortwährend, weil oft neue dazukamen und andere wieder abgeführt wurden. Wir wurden nicht zu Arbeit herangezogen, ebenso nicht Unteroffiziere und Offiziere. Gefesselt waren wir nicht. Wir waren alle im Besirksam in Bosn. Petrovac untergebracht. Die Verpflegung war sehr unzureichend. Bestand einmal täglich aus einer wässrigen Suppe und ein paar Kartoffel.

Die Gefangenen wurden immer mit dem Stab der Kommunisten mitgeführt und zwar von Bosn. Petrovac am 26.1.1943 über Miluiste nach Glamoc, von dort nach 14 Tagen nach Livno, nach weiteren 14 Tagen aus Livno nach Suica (15 km O Livno), dort wurde übernachtet, dann nach Ravno (10 km ONO Suica), dort wurde wieder übernachtet, weiter nach Seid (6 km W Prozor), dann über Prozor ins Rame-Tal nach Lug bis Jablanica. Dort wurde die Sarenta überschritten und gingen nach Krstac (3 km O Jablanica). Von hier zogen wir über Javornik ins Idbar-Tal (6 km W Konjic), über Velika Kapa (9 km SW Konjic) nach Gornji Bijela (5 km S Konjic). Dies war unser letzter Aufenthaltsort. Von hier traten wir dann den Rückmarsch aus der Gefangenschaft an. Ob "Tito" dabei war, können wir nicht sagen. Wir haben ihn nicht gesehen. Es ist aber anzunehmen, dass er mit dem Stab mitzog. Die deutschen Soldaten wurden von uns in Livno getrennt und gingen einen anderen Weg.

Zum Beginn der Offensive, um den 20.1.43 herum, waren unserer Schätzung nach ca. 60 - 70.000 Mann. Sie hatten ca. 70 - 80 Geschütze (Haubitz 10.5 und italienische 10 cm). Munition hatten sie für die italienischen Geschütze reichlich. Munitionslager hatten sie grossen in Veliki Grac (Ostw. Ribas) und Samaria (nidl. Prijedor). Wahrscheinlich sind dort Munition, Lebensmittel und andere Ausrüstungsgegenstände noch vergraben. Mit s.Gr.W., l.Gr.W. und MG. sind sie reichlich versorgt. l.Gr.W. haben sie selbst erzeugt, auch Handgranaten. Gewehre haben sie genügend. Hauptsächlich alte jugoslawische, italienische und auch deutsche, ebenso Maschinenpistolen. Dass Munition aus Flugzeugen abgeworfen wurde, ist uns nicht bekannt und haben wir darüber auch nie etwas erfahren.

Sie reflektieren nicht auf eine ungebildete militärische Truppe. Ausbildung in unserem Sinne kennen sie nicht. Sie legen Wert auf eine Kampfruppe. Disziplin ist sehr streng. Es kennen auch

Fälle von Erschiessungen vor infolge Ungehorsam, Eigenmächtigkeiten usw.

Wie aus ihren Reden entnommen wurde, wurden sie durch die Offensive am 20.1.43 überrascht.

Der Generalstabschef war ein ehemaliger jugoslawischer Major Arso Jovanović, der zweite Generalstabschef bei der Gruppe, die bei Prozor lag war der ehemalige jugoslawische Hptm. Teršić.

Die I. Proletarierdivision führte Koca Popović, der im spanischen Bürgerkrieg bereits tätig war.

Die II. Proletarier Division (montenegrinische) wurde geführt von Peko Dabčević.

Die II. Likaner-Brigade kommandierte ein gewisser Bakic, ehemaliger jugoslawischer Res.Oblt.

Der Politische Kommissar der VII. Division-Banjika (aus dem Raume Kostašica - Glina - Petrinja und Dvor) war Kladić, ehemaliger Lehrer.

Jede Division hat 3 Brigaden, jede Brigade 3 Battalione, jedes Battallion 3 Kompanien und jede Kompanie 3 Züge. Regimentär gibt es keine. Alle Abteilungen führen auffallend grossen Tross mit. Eine Kompanie führt ca. 10 bis 15 Pferde mit.

Kranke und Verwundete wurden immer mitgenommen. Für normal wurden diese auf Fahrzeugen verladen. Wenn sie übers Gebirge gehen werden diese auf Tragtieren oder Tragbarren mitgeführt.

Telefonmaterial besitzen sie sehr viel. Die Nachrichtenverbindung wird hauptsächlich durch Kuräre ausgeführt. Funkstellen hatten sie keine. Radiopparate haben sie viele.

Pionierabteilungen besitzen sie auch. Sie bauten beim Rückzug einen Steg über die Sarenta.

Panzer erbeuteten sie bei der Einnahme von Prozor 20 Stück. 4 wurden nach kurzer Zeit vernichtet, so dass ihnen 16 blieben. Auch Betriebsstoff haben sie in Prozor genügend erbeutet. In Prozor machten sie ungeheure Beute. Sie hatten aber keine Zeit die ganze Beute mitzunehmen.

Der Stand an Verbandmaterial und Medikamenten ist sehr spärlich. Nur wenn sie in einem Ort eine Apotheke ausraubten, frischen sie ihren Bestand etwas auf. Als Verbandmaterial wurde alles verwendet, (Leintücher, alte Wäsche, etc.)

Frauen sind sehr viele in ihren Reihen, die auch bei der kämpfenden Truppe Verwendung finden.

Politische Kurse, Schulungen, auch Ausbildungskurse für Offiziere wurden abgehalten, solange sie in Ruhestellung sich befanden.

Sie hatten auch eine Theatergruppe von ungefähr 14 Mitgliedern. Gespielt wurden hauptsächlich kommunistische Stücke. Eintritt war frei, so dass die Vorstellungen immer sehr gut besucht waren. Einmal mussten wir alle an einer solchen Vorstellung teilnehmen.

Sie hatten auch eine Druckerei. Sie gaben ihre eigenen Berichte, sowie Berichte über den Verlauf der Kampfhandlungen an der Ostfront täglich aus. Ein Wochenblatt "Borba" wurde auch hergestellt.

In den ersten 6 Wochen unserer Gefangenschaft wurden uns Vorträge über den Kommunismus gehalten. Es wurde uns suggeriert

zur kommunistischen Partei beizutreten. Als sie sahen, dass sie keinen Erfolg hatten, liessen sie uns in Ruhe.

Der Gesundheitszustand der Leute war in ruhigen Zeiten sehr zufriedenstellend. Dies ist hauptsächlich auf die Widerstandskraft der Bevölkerung. Mit Beginn der Offensive verschlechterte sich der Gesundheitszustand sehr. Es sind ca. 1000 Fälle von Fleck- und Bauchtyphus vorgekommen. Verwundete hatten sie ca. 3000. Ärzte haben sie sehr wenig. Dr. Kleinhappel aus Banja Luka, der voriges Jahr von den Kommunisten entführt wurde, befindet sich noch bei den Kommunisten. Dr. Kleinhappel operierte Oberst Francetić in Slunaj.

Seit der Offensive ist die Stimmung unter den Kommunisten sehr gedrückt. Die serbischen und montenegrinischen Elemente sind noch immer sehr kampflustig und haben die Absicht sich nach Montenegro durchzuschlagen. Es ist beabsichtigt, kleine Gruppen in den aufgegebenen Raum zu belassen mit der Aufgabe die bisherigen Störungen weiter fortzusetzen.

Sie hatten die Absicht in dem von ihnen besetzten Gebiet einen eigenen Staat aufzurichten. Jetzt wollen sie in den Sandzak und nach Montenegro gehen, um sich dort zu sammeln und zu erholen. Dann beabsichtigen sie wieder nach Bosnien zu kommen.

Als Feind Nr. 1 betrachten sie die Četniks, dann die Ustascha dann die Deutsche und Italiener als Okkupatoren und zum Schluss die Kroaten.

Sie gründeten einen Rat, dessen Oberster der Jude Moša Pijade aus Belgrad. Der Vizepräsident war der jugoslawische Senator aus Casin (Muselmanen) namens Murija Ponderac.

Die ihnen verbliebene Stärke muss mit noch ca. 35.000 Mann kampffähige Truppe angenommen werden.

In den Dörfern requirieren sie alles, was sie vorfinden, an Vieh und Lebensmitteln, Fahrzeugen usw.

Die Fliegerangriffe haben fast ausschliesslich nur moralische Wirkung. Ihre Verluste durch Fliegerangriffe waren verhältnismässig gering. Die Bewegungen werden immer nur nachts durchgeführt und zwar von 7.00 Uhr abends bis 6.00 Uhr in der Früh. In der Nacht brennen 100 derte Lagerfeuer und wären für Nachtflugzeuge gute Weisung.

Die Führung liegt in Händen weniger, die ausschliesslich Mitglieder der kommunistischen Partei sind. Ihre Parole "Völkerbefreiungsarmee" wird ausgegeben, um die Leute zu hintergehen.

Allgemeines Urteil: Die Entwicklung der kommunistischen Bewegung ist im allgemeinen unterschätzt worden. Sie sind von ihrer Idee herant überzeugt, dass, wenn sie auch in ganz kleinen Truppen oder sogar auf einzelne Personen gesprengt werden, ihre Wirksamkeit nie aufgeben werden.

Der Vernehmer:

Löjcs
Oberleutnant

Herr. Kerschner
Ljubić
Mandić
Mandić
Mandić
Mandić
Mandić

ZAIEDNIČKO SASLUŠANJE DVADESETORICE OSLO-
BOĐENIH NEMAČKIH VOJNIKA
(faksimil prve strane dokumenta)

718. Inf.Division
Abt. Ic

Div.St. qu., 23.3.1943.

Sammelvernehmung

der aus Partisanengefangenschaft zurückgekehrten deutschen Soldaten:

1.) Uffa. Plasche	Ernst, Fahrkol. I, 713.I.D.
2.) Ogr. Schaller	Ludwig, " I, 713.I.D.
3.) Ogr. Elsnitz	Emil, " I, 713.I.D.
4.) Ogr. Kallasch	Friedrich, " I, 713.I.D.
5.) Ogr. Dawo	Hermann, " I, 713.I.D.
6.) Ogr. Frank	Johann, " I, 713.I.D.
7.) O.Fahr.Stork	Karl, " I, 713.I.D.
8.) O.Fahr.Fräicher	Edmund, " I, 713.I.D.
9.) O.Fahr.Novatus	Josef, " I, 713.I.D.
10.) O.Fahr.Kessler	Hans, " I, 713.I.D.
11.) Ogr. Vogt	Josef, Stab, 714.I.D.
12.) Ogr. Tessarek	Gustav, Stab, 714.I.D.
13.) Kan. Wilhelm	Matthias, Stab.A.A.661, 714.I.D.
14.) Ogr. Bergemann	Hans, 3./A.A.661, 714.I.D.
15.) Ogr. Riedrich	Kurt, 6./I.R.741, 714.I.D.
16.) Ogr. Kamenskij	Walter, 6./I.R.741, 714.I.D.
17.) O.Gren.Schiessel	Friedrich, 6./I.R.741, 714.I.D.
18.) O.Gren.Stura	Benno, 6./I.R.741, 714.I.D.
19.) Ogr. Putsek	Otto, 12./I.R.741, 714.I.D.
20.) Ogr. Gaszomin	Willy, 11./I.R.721, 714.I.D.

Wir gerieten in Raum Sitnica (Fahrkol.I.) Art.Abt.661, Stab 714.I.D.), Prijedor (6./741, Art.Abt.661, 12./741) in Partisanengefangenschaft und zwar aus dem Raum Sitnica in der Nacht vom 19./20.November 1942 und jene aus dem Raum Prijedor am 16. bzw. 17.Dezember 1942.

Wir alle kamen nach Petrovac, verblieben dort bis 24.1. 1943 unter dem Druck des deutschen Vorwärtsschrittes wir dann mitzischen, sogen zunächst nach Glamoc, wo wir 8 Tage blieben und dann über Vrnjo - Tomislavgrad nach Prozor. Von Prozor sogen wir nach Rama, gingen bei Jablanica und war in der Nähe der Eisenbahnbrücke über die Neretva, sogen dann in westl. Richtung in das Gebirge und zwar wie wir an der Karte feststellen können über Rijeka hinaus bis nach Borci. Freitag, den 19.3. am Abend wurde uns gesagt wir sollten unsere Sachen bereitmachen, wir werden ausgetauscht. Wir gingen dann nach Rijeka zurück und dem Bach entlang zur Neretva und von dort nach Kanjic. Diesen Weg legten wir alle zurück und blieben die ganze Zeit beisammen. Während des Marsches ist nur ein Kamerad verstorben und war Ogr. St r ä s s l e r Josef, Erkennungsmerkmale 3./S.B.24, Kr.1387 aus Farchnitz Nr.4 bei Aussetzen in Niederznamen. Derselbe war Asthmaleidender, seine Füße waren ganz geschwollen, er konnte nicht mehr mit. Einige lagen wir damals in Lagerung (4 km NW Prozor), dort ist er auch gestorben, wir haben ihn begraben.

Als wir schon bei Jablanica die Neretva überschritten hatten, machten die Stukas einen Angriff auf einen Ort, dessen Namen uns nicht bekannt ist. Bei diesem Angriff wurde Ogr. Josef

NAREĐENJE ITALIJANSKE VRHOVNE KOMANDE OD
25. MARTA 1943. KOMANDI 2. ARMIJE ZA DOSTAVLJA-
NJE IZVEŠTAJA O TRAŽENJU D. JEVDJEVICA, DELE-
GATA DRAŽE MIHAILOVIČA, DA NEMCI PRUŽE POMOĆ
ČETNICIMA U BORBI PROTIV JEDINICA NOV U REJO-
NU NEVESINJA
(faksimil dokumenta)

TEL-SUSITO DIPNATO 4833
DA COMANDO SUPREMO
AT SUPREMOVA

N° 21381/C/ li 24 marzo 1943 ore 23,30

Nucleo collegamento Ministero Esteri con codesto Comando
Superiore ha comunicato quanto segue. Comincia:

" Viste grave minaccia su Nevesinja, Jevdevic ha fatto chiedere
ai tedeschi tramite nostri comandi militari di mandare aiuti urgenti.
In tal modo truppe tedesche masseranno alla sinistra Garana chiaman-
tavi dagli stessi ostacoli et contrariamente recenti accordi Robotti -
Imatherna . "

Prego trasmettere massima urgenza chierimenti in merito et
quanto sopra segnalato.

Generale AMERISIO

Comando Superalofa
P.M. 10,13 25 Marzo 1943
Decifrate da: Magg. Konfrado-Cap. Paladino

(faksimil dokumenta)

- D-2 Luminescence

ZABELESKA O RAZGOVORU VLADIMIRA VELEBITA
U STABU NEMACKE 718. DIVIZIJE U SARAJEVU 31.
MARTA 1943.

(faksimil dokumenta)

Anlage zu 718. Inf. Div. Abt. Ia v. 1.4.1943 2207/43 200
718. Inf. Division **Entwurf** 200, am 31. März 1943
Abt. Nr. **Geheim** 200

Betrifft : Kommunisten.

Unterdrückung

mit Dr. Vladimir Petrovic (Partisanen - Stab)

Bei den vor ungefähr einer Woche stattgehabten Besprechungen beim Deutschen Bev. General und bei der Gesamtschaft in Zagreb wurde nachfolgender Gedankengang entwickelt :

Da wir der Meinung sind und dies uns auch inoffiziell zur Kenntnis gebracht wurde, erheben die Deutschen in ehem.-jugoslawischen Raum keine territorialen Ansprüche, sondern haben derzeit nur strategische und wirtschaftliche, ev. auch politische Interessen. Sie werden daher einmütig wie der Krieg ausgeht nach Kriegsende das Land verlassen.

Wir streben mit unserer Volksbefreiungsbewegung ein freies Jugoslawien an, in dem alle slawischen Stämme gleiche Rechte haben sollen und da nicht nur von Serben beherrscht wird. Wir sehen daher in der nationalen Getahtsbewegung unserer größten und gefährlichsten Feind, da diese ein neues gross-serbisches Reich anstreben und uns verdrängen wollen.

Unter diesen Umständen haben wir keinen Anlass mehr gegen die Deutsche Wehrmacht zu kämpfen und wollen auch die deutschen Interessen im ganzen Lande, einerlei ob sie militärischer oder wirtschaftlicher Natur sind, nach der Verkehrinteressen nicht schädigen. Gegenleistung verlangen wir keine, man soll uns nur Gelegenheit geben gegen die Getahts zu kämpfen, damit wir diese vernichten. Dazu dabei auch die Italiener in Mit-leidenschaft gezogen werden ist sehr bedauerlich, doch das Schicksal von "Verdrängten".

Auf diesem allgemeinen Gedanken wurde uns zunächst erklärt, wir sollten zuerst wissen, dass wir die Deutschen keineswegs tatsächlich respektieren, erst dann könne über diese Sache Rücksicht erst mit der gesprochen werden.

Als Beispiele/ eines solchen Beweises wurden angeführt:
Freilassung der Gefangenen, Einstellung der Feindseligkeiten
u. s. w.

Wir haben nun alle Deutsche Gefangenen bereits ausgeliefert und sind nun auch - ohne Gegenleistung - bereit die Feindseligkeiten in Slavonien und in Ostbunien zur Einstellung zu bringen.

Wir beide (Dr. Petrovic und Grujo Soknic) sind nun als Kuriers hier um die entsprechenden Befehle unseren Führern zu überbringen. Dr. Petrovic soll nun nach Zagreb um von dort nach Slavonien weiter befördert zu werden, Grujo Soknic soll zur 6. Stossbrigade nach Ostbunien. Über die Durchführung bzgl. Slavonien müssen in Zagreb noch Einzelheiten besprochen werden. Grujo Soknic hat den Auftrag die 6. Stossbrigade über die Bahn Sarajevo - Visegrad weiter nach Süden zu bringen, sodass sie sich der Hauptmasse anschliesst. Die Befehle beinhalten ausdrücklich die strenge Weisung, dass bei diesen " Rucksack " kein Stillschicken eingerichtet werden darf, insbesondere nicht an Eisenbahnen, Brücken oder sonstigen Verkehrsanlagen. Wie diesen Marsch die 6. Stossbrigade durchführt, das ist Sache ihres Führer er muss aber den Befehl befolgen. Soknic wird die Durchführung überwachen und deshalb bei der Brigade bleiben.

Für die Gruppe die bei Teslic operiert liegen bisher noch keine Befehle vor. Hier wird noch in Zagreb besprochen werden.

Wir selbst wollen uns auf ein bestimmtes Gebiet zurückziehen und zwar bevorzugen wir nur Cetnikgebiet. Geographisch könnte es im Westen durch die Neretwa und im Norden durch die Liscie - Konjic - Kalinovik - Foca werden. Nach Südosten lässt sich eine Grenze nicht angeben.

Als ich vor einigen Tagen über Travno - Dobro Polje nach Kalinovik bin, habe ich nur bei Dobro Polje auf der Paschühe ca 30 Cetniks gesehen. Die Cetniks die her gezogen wurden voll ständig erschlagen und erlitten empfindliche Verluste. Nur einzelne Abteilungen haben sich gut gehalten. So z. B. die Vukobratovic Cetniks (ca 1000 Mann) vor Kalinovik. Die haben 13 Mai in einer Nacht angegriffen und haben uns vorübergehend aufgehalten.

Der grösste Teil der Cetniks hat aber kehrt gemacht und ist davon. Ein grosser Teil ist auch zu uns übergelaufen und kämpft nun in unseren Reihen. Oft kamen ganze Kompanien. Diese alle handelt es sich vorwiegend um Bauern die von den Cetniks zwangsweise rekrutiert wurden. Die Cetnikführer sind durchwegs ehem. jugosl. Offs. oder Uffs., die in Kriegsgefangenschaft waren, jedoch von den Italienern unter Bedingung freigelassen wurden, dass sie gegen die Partisanen kämpfen. Auch Beamte oder gendarmen der ehem. jugosl. Grenzschutz wurden von den Italienern zu Cetnikoffizieren gemacht und erhielten eine Abteilung zugewiesen. Alle diese sucht sich wieder Leute und das war nicht schwer, weil sie von den Italienern Ausrüstung, Waffen und Beschling zum Teil auch Verpflegung erhielten.

Zwischen Glavotsevo und Kalinovik haben wir die Propaganda Abt. des Draga Mihajlovic erbeutet und z.T. gefangen genommen. Er selbst ist nur knapp entwischt. Wir fanden noch einen vormaligen Tee von dem er knapp vorher - nach Gefangenennahme noch getrunken hat. Interessant waren die gehaltedichten. Es war auch diejenige Stelle des D.M. welche die Nachrichten und die ganze Propaganda verteilte. Der Funker der die Funkstation bediente ist auch unter den Gefangenen. Er sagte uns, dass D.M. ständig Funkverbindung mit einer italienischen Station unterhielt. Den Funkapparat selbst hat man nicht erwischt. Der Stab des D.M. muss viel Geld gehabt haben, denn es befanden sich hohe Beträge in den Auszahlunglisten. Bezahlte wurde in Kuna, Lire und Pfund. D.M. scheinen auf Bestechungsgelder für italienische Gendarmen in Pfund. Auch Jevdjovic kommt oft von, erhielt wiederholt immer wieder 63 Pfund ausbezahlt. Ich habe die Listen nur kurz gesehen sie sind sehr lang.

Nach Gefangenennahme befinden sich beim Stab des D.M. ständig: 2 italienische Offiziere mit 2 Ordenskreuzen und 2 (3?) englische Offiziere. Die Italiener tragen die normale Uniform, die Engländer hingegen serbische Nationaltracht und haben wie die Cetniks lange Hosen. Die engl. Offiziere, der dabei ist hat sich den Namen "Kurt" zugelegt, ein zweiter Offizier, den Namen "Kilow" zugelegt.

Auch von den Italienern haben wir interessante Einzelheiten erbeutet:

Bisher hatten sie das System, die den Cetniks zustehende Entlohnung den Cetnikführern ausbezahlen, die sie wieder ihren Leuten das Geld weiter gaben. So erhielt der gewöhnliche Mann Kuna: 1000, der Komp. Chef 3000, der Btl. Kom. 5000 Kuna im Monat. Es wurde nun eine Änderung eingeführt.

Da die Cetniks auf ihren Listen immer mehr Leute angeführt hatten als sie wirklich zur Verfügung stellen konnten und die Italiener darauf gekommen waren, dass sich der Cetnikführer auf diese Art bereicherte, erliessen sie die Verfügung, dass nun mehr jeder Cetnik persönlich bei der italienischen Zahlstelle sein Geld abholen müsse, sonst bekäme er keines. Dadurch wurden die Cetnikführer von der Geldbeziehung ausgeschlossen.

Es wurde nun in diesem Zusammenhang ein Befehl des Jevdjovic an seine eigenen Leute vorgefunden der ungefähr lautet:

Jeder Cetnik der von den Italienern unmittelbar Geld annimmt wird als Landesverräter und Spion des Okkupators angesehen, vor ein Kriegsgericht gestellt und erschossen.

Nach der von Jevdjovic mit den Italienern abgeschlossenen Vereinbarung hatten nur die Cetnikführer das Geld ausgefolgt zu erhalten.

Die Cetniks in der Herzegovina können mit 6 - 7000 angenommen werden. Es waren ja alle Cetnikgruppen in Montenegro, Sandzak und Herzegovina mobilisiert.

In unseren Reihen befinden sich ungefähr 70 % Serben, 20 % Kroaten und 10 % Muselmanen.

Auf die Frage wieso denn die Serben gegen die Cetniks kämpfen ist die Antwort sehr leicht:

Wir haben die Serben überzeugt und diese haben eingesehen, dass hier in Lande die Vorrachhaft der Serben nicht gut ist. Sie sind nun überzeugt, dass alle Völker im hiesigen Raum gleichberechtigt sein müssen. Es vertragen sich daher in unseren Reihen auch Kroaten und Serben, besteht doch bei ihnen - das Gleichberechtigung vorausgesetzt - nur der Religionsunterschied. Unsere bewaffnete Streitmacht beziffere ich mit 50 - 60.000. Seit der Donbass-Offensive hat sich diese Zahl erhöht, da zahlreiche Bauern der durchstreiften Gegend zu uns gestossen sind.

Unsere Verluste während des Deutschen Vormarsches waren sehr gering. Auch die Fliegerbomben fügten nur anfangs Verluste zu, da wir gleich nach dem Fliegeralarm nur mehr bei Nacht marschierter und bei Tage uns in den Wäldern versteckt hielten.

An der Küste haben wir noch 3 Häfen, und zwar: Podgora, Baska Voda und noch einen. Diese liegen in der Gegend von Makarska. Wir haben um diese Häfen mit den Italienern wichtige Seeschlachten geführt und in deren Verlauf nicht nur die Häfen erobert, sondern ihnen auch 7 Schiffe weggenommen. Der Angriff wurde von den Inseln aus, die restlos zu unserem Gebiet gehören vorbereitet und mit kleineren Motorbooten durchgeführt. Nach der Landung war die italienische Besetzung bald überwältigt. Dass die Italiener einen Versuch unternommen hätten die Häfen zurückzugewinnen ist mir nicht bekannt. Die Häfen befinden sich auf kroatischen Staatsgebiet auf dem die Italiener Garnisonen unterhalten.

Falls uns ein Fotokopierapparat zur Verfügung gestellt wird sind wir bereit alle Dokumente die wir bei D.M. oder bei den Italienern erbeutet haben zur Verfügung zu stellen. Es ist selbstverständlich, dass wir den Apparat auch gleichzeitig zurückgeben. Über alle Einschnitten der Zeitungspapier kann ich nicht Auskunft geben, da ich vor einigen Tagen nur auf kurze Zeit in unserem Hauptquartier war, die Sachen nur flüchtig angesehen habe, da ich ich wieder zurück musste.

Ich werde jetzt in Zagreb noch den Austausch der Kroaten mit Sprache bringen. Jedenfalls haben wir für die ausgetauschten Deutschen noch 20 Ausstauschgefangene zu erhalten. Ich werde eine Liste bringen aus der zu entnehmen sein wird, ob sich welche aus der Arrestanstalt Sarajevo darunter befinden. Die könnte ich dann gleich mitnehmen.

Ich bitte um Nachforschung ob dieser Tage in Travno ein gewisser Marin Jandric aus unseren Reihen festgenommen wurde.

von mir:

Karl Hammer
Hauptmann i.

TELEGRAM MINISTRA SPOLJNIH POSLOVA RAJHA
RIBENTROPA NEMAČKOM POSLANIKU U ZAGREBU
OD 29. MARTA 1943. KOJIM SE ZABRANJUJE VOĐENIE
PREGOVORA SA PARTIZANIMA
(faksimil 1. strane dok.)

(faksimil 1. strane dok. Polzik 4-111)

Entziffertes Telegramm

Abgang aus	Berlin	den	29. März	1943	Uhr	Min.
Ankunft in	Zagreb	den	30. März	1943	Uhr	Min.

*Telegrammkontrolle
eingetragen 30.3.43*

An die Deutsche Gesandtschaft

Nr. 396 vom 29.3. Z a g r e b

Verschlusssache A

Auf Drahtbericht Nr. 1303 vom 26. März

I. Ich vermissen in Ihrem Bericht präzise Antwort auf die Fragen des Drahterlasses Nr. 354 vom 19. März.

II. Unabhängig hiervon bitte ich aber, jede direkte oder indirekte Fühlung oder Verhandlung mit Tito der in Ihrem Drahtbericht Nr. 1174 vom 17. März erwähnten Art in Zukunft zu unterlassen. Für diese negative Entscheidung ist nicht nur das Mißtrauen gegen Zusagen Titos oder seines Beauftragten maßgebend, sondern in erster Linie die Befürchtung, daß wir uns gegen Italien wegen dessen früheren Verhandlungen mit den Tschechnizis vollständig desavouieren würden. Wenn wir jetzt mit Tito verhandeln oder eine Vereinbarung treffen würden, fürchte ich, daß Italien das zum Anlaß nehmen könnte, die klaren deutsch-italienischen Vereinbarungen von Rom wegen eines entschiedenen Vorgehen gegen die Tschechnitz und gegen Mihajlović wieder in Frage zu stellen.

III. Sollte Tito weiterhin versuchen, durch Beauftragte mit Ihnen Fühlung zu nehmen, so bitte ich, ihn wissen zu lassen, daß mit ihm nur Verhandlungen über Hiederglegung der Waffen und Übergabe in Betracht kommen.

IV

A. A. M. u. B. 111
p. 111

0589013

TELEGRAM NEMACKOG POSLANIKA U ZAGREBU
KASEA OD 30. MARTA 1943. UPUĆEN MINISTRU SPOLJ-
NIH POSLOVA RAJHA FON RIBENTROPU U KOME DA-
JE OBJAŠNJENJA O PREGOVORIMA SA DELEGACIJOM
VRHOVNOG ŠTABA NOVJ
(faksimil dokumenta)

- 361;

Telegramm
(Geh. Ch. Verf.)

Agram, den 30. März 1943 21,30 Uhr
Ankunft: 30. " " 22,45 "

Nr. 1333 vom 30. 3.

Geheime Reichssache .
=====

Für Herrn Reichsaußenminister.

+ Pol IV 1232g
+ Nummer verstüm-
melt; Wiederho-
lung beantragt.

Auf Drahterlaß Nr. 396+) vom 29. März.
Zum Drahterlaß Nr. 387++), Ziffer 1:

General Lueters erklärte sich für
jede politische Frage unzuständig. General
Glaise-Horstenaus würde jeden Weg begrüßen,
der Widerstand Partisanen schnellstens zu
Ende bringt. Er ist auch für politische
Lösung eingestellt.

Zu Ziffer 2:

Zuverlässigkeit von Zusagen Titos
habe sich bei allen bisherigen Vorgängen
erwiesen. Materielle Sicherungen werden
durch Geiselnstellung führender Mitarbei-
ter zu erreichen sein.

Auf Drahterlaß Nr. 396, Ziffer II:

Italiener sind bereits selbst sehr
an Verhandlungen mit Tito interessiert. Bis-
her haben unsererseits Verhandlungen nie
stattgefunden. Ich selbst oder Gesandtschaft
sind gegenüber Tito nie in Erscheinung
getreten. Es haben ausschließlich Besprechun-
gen mit militärischen Stellen über Ausliefe-
rung

St. G. Kessler
U. St. G. Pol.
U. St. S. R.
Bo. ch. R. Her
Leiter Abt. Pers.
" " Hs. Pol.
" " Kult.
" " Presse
" " Rundfunk
" " Inf.
Chef Prot.
Dg. Pol.
Abt. Expl. bei

Dies ist Exemplar Nr.

- 2 -

Auslieferung von Gefangenen stattgefunden. Ich habe auf alle Vorgänge notwendigen Einfluß genommen. Dies auch deshalb, weil häufig wichtige deutsche Techniker und Industriefachleute in exponierten Gegenden von Partisanen gefangen genommen und auf diesem Wege ausgetauscht wurden. Würde ich dies nicht veranlaßt haben, hätten wir schon längst wertvollste wirtschaftliche Stützpunkte, wie Bohrungen auf Erdöl, Fabrikanlagen und Grubenbetriebe aufgeben müssen. Wenn wir schon alle diese Stützpunkte nicht militärisch ausreichend sichern können, mußte ich den in die Hände der Partisanen gefallen Deutschen Gewähr für Rückkehr bieten. Dies hielt ich im Interesse wirtschaftlicher Kriegführung für notwendig. Dies war auch erster Anlaß für Austauschbesprechungen, da der erwähnte Ott Leiter der Bohrungen auf Kohle und Bauxit bei Livno gewesen ist und dort mit 8 Reichsdeutschen nach hervorragendem Kampf bis zum Äußersten in die Hände Titos gefallen war. Er und seine Mitarbeiter waren über 8 Wochen in Gefangenschaft. Die für Ott dadurch gewonnene persönliche Kenntnis der Verhältnisse bei den Partisanen hat uns erwähnte Austauschmöglichkeit eröffnet und Einblick in innere und militärische Verhältnisse der Partisanen gewährleistet, wie er auf keinem anderen Wege bisher möglich geworden ist. Allein deshalb bitte ich, das Bestehenbleiben dieser uns nicht verpflichtenden Verbindung nicht zu verbieten.

Zu Ziffer III:

Ich glaube, dass Partisanenfrage bei uns grundsätzlich verkannt wird. Partisanenbekämpfung bisher ja auch überall wenig erfolgreich gewesen. Sie wurzelt vielmehr in politischen Verhältnissen als in militärischen. Völlige Niederwerfung der Partisanen bis zum letzten Mann militärisch und polizeilich ausgeschlossen. Militärische Massnahmen können geschlossene Aufstandsgebiete zerschlagen, polizeiliches Vorgehen kann weitgehende Verbindungen aufdecken und Partisanen und ihre Helfer zum Teil erledigen. Ausmass des Erfolges hängt von verfügbaren Truppen und verfügbarer Zeit ab. Müssen wir rechnen, dass beides knapp zu halten ist, dürfte

162441

- 3 -

dürfte wenigstens das Offenhalten politischer Lösungsmöglichkeiten nicht unter allen Umständen von der Hand zu weisen sein. Nach Drahterlass Nr. 396 ist mir die Beachtung solcher Möglichkeit jetzt verwehrt.

Zur Lage:

Bei den Operationen "weiss" haben Tito-Partisanen 15 tausend Tote verloren. Sie sind aber südlich Kanjic und bei Jablanica mit über 40 000 Mann durch Stellungen der Cetnici nach Südosten durchgebrochen, haben Cetnici bei Nevesinje und Kalinovik schwer geschlagen und befinden sich jetzt schon mit wesentlichen Teilen im Sandschak. Italiener, die weiteres deutsches Vorgehen über erreichte Linie ablehnten, richteten von unteren militärischen Dienststellen wiederholtes Hilfeersuchen an unsere Divisionen, die mit Rücksicht auf gegebene Lage und Befehle nicht erfüllt werden konnten. Titos Absicht, in den Sandschak zu kommen, kann nicht mehr verhindert werden. Italiener haben gegenüber Cetniks nicht nur keine Änderung tatsächlicher Haltung eintreten lassen, sondern versuchen offensichtlich Cetniks und auch Mihailovic politisch zu verteidigen. Im Schriftbericht zur Gesamtfrage wird diesbezüglich aus Bericht italienischen Generalkonsuls Mammalella zitiert werden. Wollen wir jetzt gegen Mihailovic antreten, müssen wir es gegen ihn und Tito gleichzeitig in sehr schwierigem Gelände. Italiener würden voraussichtlich nur mit halbem Herzen mitmarschieren. Wir würden dann zwangsläufig Tito und Mihailovic einigen und unsere militärische Lage schwer machen. Deshalb glaubte ich, würde Auseinandersetzung zwischen Tito und Mihailovic uns Teil dieser Aufgabe abnehmen, während wir bereitstehen und im bosnischen und serbischen Raum Bereinigung von dort noch stehenden Banden durchführen. Damit sichern wir unsere rückwärtigen Linien, die durch bisherige Operationen dies noch keineswegs sind, sind aber bereit zu jedem notwendigen Zuschlagen.

Inzwischen

162442

- 4 -

Inzwischen können heranwachsende aktive kroatische Truppen unsere Divisionen für Verwendung in anderen Räumen ablösen. Würden berichtete Möglichkeiten politischer Lösung mit Tito, die bisher ausschliesslich Erwägungen gewesen sind, ausgenutzt werden können, würde Säuberung rückwärtiger Gebiete beschleunigt und erleichtert werden. Darüber hinaus könnte politische und damit moralische Grundlage des Partisanenkampfes dadurch zerstört werden. Mit bedingungsloser Kapitulation des Tito und seiner Partisanen kann aber nicht gerechnet werden.

Zu Drahterlass Nr. 396 Ziffer IV:

Ich bitte zu prüfen, ob nicht besser wäre, dass ich gegenüber Lorkovic und Casertano zur Angelegenheit keine besondere Stellung nehme. Weitere Behandlung bei militärischen Dienststellen ist ohnehin gegeben. Diese handeln nach ihrem Befehl.

Kasche

162443

PISMO TITA, RANKOVIĆA I ZUJOVIĆA OD 29. MARTA
1943. UPUĆENO SEKRETARU POKRAJINSKOG KOMI-
TETA KPJ ZA BiH ISI JOVANOVIĆU
(faksimil dokumenta)

Dragi Iso, malo će te začuditi način na koji ti dostavljam ovo pismo. Ali neka to ne dovodi u sumnju. Kad se jednom sastanemo objasnimo vam sve. Ovo o čemu se radi. .

Sa VI Brigadom, pojačanom sa delovima majevičkog odreda ili fruškogorskog, hitno se prebacite između Goražda i Medjedje na sandžaku stranu i čistite teren od četnika u pravcu Zaborka i Čajniča. Ovdje ćete uhvatiti vezu sa levim krilom naše I Divizije i dobiti dalje direktive.

Na svome putu, tj. prilikom prebacivanja ne sukobljavajte se sa Nemcima, ne preduzimajte ma kakve akcije na pruzi, jer je to u interesu sadašnjih naših operacija. Još pre vašega prelaza pošaljite kurire u pravcu Ustikoline, gde će uhvatiti vezu sa našim jedinicama.

Najvažniji naš zadatak sada jeste uništiti četnike Draže i Jlovića i razbiti njegov upravni aparat koji predstavlja najveću opasnost za daljnji tok narodno-oslobodilačke borbe.

Sve ostalo saznate kad se sastanemo.

U istočnoj Bosni ostavite manje odrede čiji će zadatak biti borba protiv četnika i mobilizacija novog ljudstva. Pojačavanje VI Brigade nesme ići na račun brzine pokreta u gore predviđenom pravcu.

29-III-1943 g.

S drugarskim pozdravom

Dragi Iso, koristeći ovu priliku hoću da se podsetim naše voljene i neprežaljene Andje. Ona je junački i sa puškom u ruci poginula u borbi protiv četničkih bandi. To si svakako čuo preko "Slob. Jug.", a i pisao sam ti o tome, samo nisam siguran da si moje pismo dobio. U poslednje vreme ništa neznam o mom Međki. Pre 4-5 meseci čuo sam da je u selu kod majke, Gorgo i svi izgleda da su stradali.

Kod nas se nalazi Kulturni veš oko dvadeset dana.

Tebe i sve drugove mnogo pozdravlja Marko

Još majevičanki će se sa njegovim prebaciti na sandžaku stranu i čistiti teren. Kurire i ovo pismo šalje sa rukom.

PUSA OD 30. MARTA 1943.

(faksimil dokumenta)

[illegible]

ako vas napodem ili gomara četvrtke. To je pismo 28
do dalje naredbi.

Gotlo na četvrtke naše vaje bilo je to što morate
i vi prebiti. Jedna dječica i jedno pismo za kraljicu
tako brzo. Ove vaše naše naredbe bi. Prije nego
~~biti~~ Centrolne boje i Orkna, a na putu niko
gradi nikakav ukras. Ali čini pismo i niko vladati.

30. 11. 1913.

W.D.

14/3 2

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE
OD 30. MARTA 1943. UPUĆENO STABU PRVE PROLE-
TERSKE BRIGADE
(faksimil dokumenta)**

16/45
710

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE

1.- Primili smo vaš današnji izveštaj od 8.3.

2.- Treba maksimalno da ugrirate sa izgrađenim sredstvima za prebacivanje. Iza togo, obzirom da se potuđaj morati vršiti niže no što treba, treba dobro paziti da tim ili drugim povećem NARODNOJ VOJSI U SRBIJI SA OVAJ VILA IZDAŠI VOJNICI, koja se prona važim izveštajima nalazi u Joraffu. Treba izbegavati svaki, na i najmanji okršaj, na i sa njihovim patrolama. Se muy importante que este lado nuestro permanezca sin actividad ninguna.

3.- Očeka nije danas bilo izveštaja. Na ostalim sektorima nije bilo ništa novo.

4.- Za gradnju u Miljevini čemo se najhitnije raspitati i javiti vam, ali je, ako se nađe št, prilično teško ići prona do vas izdato nastojte da sve privremeno sopstvenim sredstvima.

5.- Izveštavamo vas šim bude pristizale III Krajišna Brigada. Čim nam se ja, nije javila.

6.- Drugovi upućeni na Terzićev Frontači Bataljon su svi stigli.

7.- Miša da verovatno sutra stići do vas - možda već večeras - i sa njim se dogovorite o pružanju pomoći u kadrovima VII Krajišnoj Brigadi.

8.- Sa velikim zadovoljstvom čitali smo Špančev izveštaj o okupljanju I Brigade od Oltvaričeva do Kolinovika.

9.- Potezamo vas da hitno izveštaja Milice prko Štaba VII Krajiške - ukoliko je tim putem zaista bliže - sa kojim je uspostavljena telefonska linija.

10.- Šaljemo vam Enke za razpoznavanje po 4. IV. Nima nima sigurno da li smo vam ih već poslali.

11.- Očmah po prijemu ovog dopisa, uputite u ovaj Štab drugova Javre koji su bili u Jasenovskom logoru i priključili se vašoj jedinici u Oltaričnoj Dumi. Pruži ih drug izveštaj.

12.- Može je Divizija dobila jednog od dvojice lekara koji su ranjeni za zarađene Nemce.

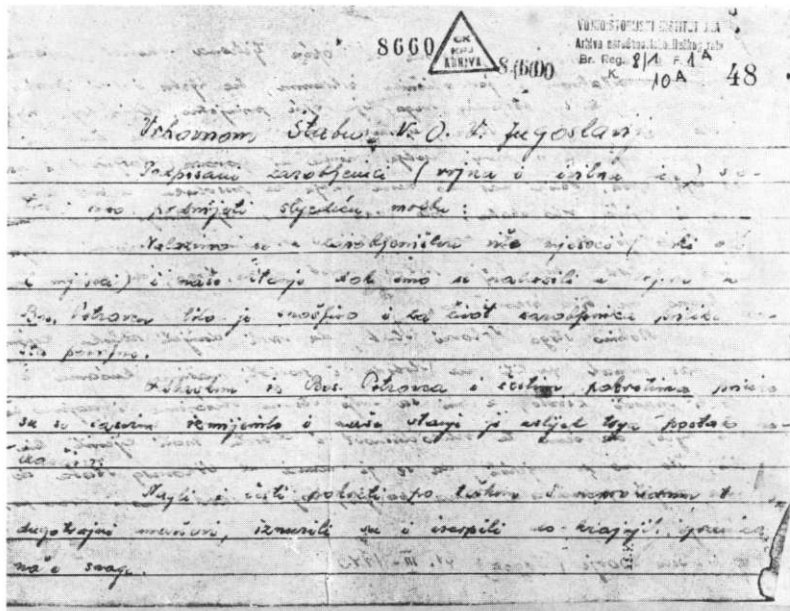
part i a š i t u a s l o b o d a n a p r e d u !

kom. br.
Roč

PISMO DVADESETOSMORICE ZAROBLJENIH OFICIRA
I DRŽAVNIH FUNKCIONERA NDH OD 31. MARTA 1943.
KOJIM MOLE VRHOVNI STAB NOVJ DA BUDU OSLO-

BOĐENI

(faksimil dokumenta)

1. *Trametes* 17. *Trametes*
 2. *Trametes* 18. *Trametes*
 3. *Trametes* 19. *Trametes*
 4. *Trametes* 20. *Trametes*
 5. *Trametes* 21. *Trametes*
 6. *Trametes* 22. *Trametes*
 7. *Trametes* 23. *Trametes*
 8. *Trametes* 24. *Trametes*
 9. *Trametes* 25. *Trametes*
 10. *Trametes* 26. *Trametes*
 11. *Trametes* 27. *Trametes*
 12. *Trametes* 28. *Trametes*
 13. *Trametes* 29. *Trametes*
 14. *Trametes* 30. *Trametes*
 15. *Trametes* 31. *Trametes*
 16. *Trametes* 32. *Trametes*

TELEGRAM IZVRSNOG KOMITETA KOMINTERNE TITU
OD 30 (ILI 31. MARTA) 1943.
(faksimil dešifrovanog teksta)

[illegible]

Торжеств — и торжественно
Восторгам. — и торжественно
и торжественно торжественно и в торжественно
Торжественно торжественно, — торжественно торжественно,
торжественно торжественно — торжественно торжественно
торжественно торжественно. Торжественно торжественно.

Лед № 15

Обоим торжественно, торжественно торжественно
торжественно торжественно торжественно торжественно
торжественно торжественно торжественно торжественно,
торжественно торжественно торжественно торжественно.
торжественно торжественно торжественно торжественно
торжественно торжественно торжественно торжественно.

Торжественно

TITOVO PISMO ZAMENIKU NAČELNIKA VRHOVNOG
ŠTABA VELIMIRU TERZICU UPUĆENO 14. APRILA 1943.
(faksimil dokumenta)

14. apr. 1943
L 14. apr. 1943]
Druge Terzicu,
Jablu zbog Tona da mi ovaj koji
izjenu jom da sada ne pozna u stvari
zanimanje pravoga na nekoj stvari
Druge. Druge Terzicu treba da mu se
je nepravilno jer misli da se dogodio
da se roga zakazano sa zbirka tj. na
Sarajevu sad imam da mnogo vode
2. otkrene gubavost sa protivom
Priglas. pravilno. Jablu ako Tona je
jeftin da zbog toga da ne pravila
neku nepravilnost.

TELEGRAM MINISTRA SPOLJNIH POSLOVA RAJHA
FON RIBENTROPA OD 21. APRILA 1943. UPUĆEN NE-
MACKOM POSLANSTVU U ZAGREBU U KOME PONA-
VLA GLEDIŠTE O NECELISHODNOSTI RAZGOVORA SA
PARTIZANIMA

(faksimil dokumenta)

Telegramm
(G-Schreiber)

Sonderzug, den 21. April 1943 18.45 Uhr
Ankunft: den 21. April 1943 20.30 Uhr

Nr. 502 vom 21.4.

- 1.) Tokio
- 2.) Deutsche Gesandtschaft Agram
Tel. i. Ziff. (Geh. Ch. V.)

Geh. Vermerk für geheime Reichssachen.

Für Gesandten persönlich.

Vermerk:
Unter Nr. 510 an
Diplomaten Agram
weitergeleitet.
Berlin, 21.4.43
Pers. Ch. i. i.

+) bei Pol IV gds.

Geopler
Pol.
St.
Ritter

Ant. Pers.
" Ha. Pol.
" Kult.
" Presse
" Rundfunk
" Inf.
Ch. Prot.
Da. Pol.
Arb. Expl. bei

Die Ausführungen Ihres Telegramms Nr. 1607^{*)} vom 17.4. geben mir zu der Bemerkung Anlaß, daß es sich für uns nicht darum handeln kann, durch geschicktes Taktieren die Cetnici und die Partisa-
nen gegeneinander auszuspielen, sondern daß es darauf ankommt, die einen wie die anderen zu ver-
nichten. Nachdem wir erreicht haben, daß auch der Duce sich unseren Standpunkt, daß Cetnici und Partisanen in gleicher Weise zu vernichten sind, zu eigen gemacht hat, können wir nun nicht unse-
rerseits ein Vorgehen befürworten, das von der bisherigen italienischen Methode, sich der Cet-
nici gegen die Partisanen zu bedienen, nicht allzu verschieden ist.

Ribbentrop

Dies ist Exemplar Nr.

152136

ZABELESKA O RAZGOVORIMA NEMAČKOG PREGOVARAČA INŽENJERA HANSA OTA I VLADIMIRA VELEBITA VOĐENIH KOD TRNOVA 23. APRILA 1943.
(faksimil 1. strane dokumenta)

Geheim

Adj.

Uebersetzung.

Direktor Ott teilte über seine letzten Ergebnisse mit den Partisanen folgendes mit:

Die letzte Begegnung mit den Partisanen hatte ich am Karfreitag Mittag an Rogoj hinter Trnovo, wo die Vorposten der 7. bosnischen Brigade uns beobachteten. Dr. Petrović verständigte sich dann mit den Partisanen und ging mit der Austausch-Gefangenen Herta Hans zum Kommando, wobei wir vereinbarten, dass er mir brieflich über das Kommando in Trnovo Mitteilung geben wollte, wann er mit der Sichtung des erbeuteten Propagandamaterials von den Četniks fertig sei, welches er mir für unsere Stellen zur Verfügung stellen wollte und wann die endgültige Unterredung mit Tito stattfinden sollte. Am Samstag nach Ostern habe ich dann den Brief von Dr. Petrović bekommen, der mir mitteilte, dass die Unterredung am 10. Mai zwischen Kalinovik und Foča stattfinden sollte und mich bat, die restlichen Austauschgefangenen zu diesem Zeitpunkt mitzubringen. Ferner übersandte er mir zwei Briefe an den Deutschen Bevollmächtigten General und den Herrn Gesandten Krasche, dass der Austausch der gefangenen Kroaten, insgesamt 104, auch von mir geleitet werden soll, damit diese Angelegenheit endlich in Fluss käme. Ich habe nach Erhalt dieses Briefes dann versucht, über Gorazde mit den Partisanen, die bereits damals südlich Foča einen Brückenkopf gebildet hatten, in Fühlung zu treten, was mir jedoch infolge der herunstreifenden Četniks nicht gelungen ist. Die Unterredung mit Tito bzw. die Abholung des Propagandamaterials musste deswegen unterbleiben. Mittlerweile habe ich bei einer Fahrt zur Küste einen Brief an das Kommando bei Podgora am Biohovo abgegeben, dass ich in Unterhandlung mit dem dortigen dalmatinischen Partisanenkommando treten möchte. Dem Boten ist von dem Vorpostenkommando mündlich mitgeteilt worden, dass ich selber

588976

REGISTAR LIČNIH IMENA

A

Adum Romeo 75, 84
 Ambrozio Vitorio (Vittorio Ambrosio) 12, 38, 156, 167
 Amiko Đuzepe (Giuseppe Amico) 156
 Antić Vinko 195
 Aterton Terens (Atherton Terence) 28, 29
 Avakumović dr Ivan 226

B

Baćović Petar 22, 23, 62, 63, 156
 Bajer Oto (Otto Bayer) 84
 Bakić Mitar 45
 Bart (Barth) 71, 77, 81, 89
 Begović Vlajko 7
 Bejli Sten]i Vili]am (Bailey Stanly William) 25, 27, 35
 Biber Dušan 234
 Bilan Zvonko 76
 Birger Vili (Wily Bürger) 84
 Birolì Pircio Alesandro (Birolli Pirzio Alesandro) 12, 38
 Bobio (Bobbio) 55
 Bojić Mehmedialija 33, 234, 235
 Bojović Nikola 61

Branko vidi Ostojić Zaharije
 Brkić Dušan Duško 195
 Brošat Martin (Martni Broszat) 223, 224
 Broucek Peter 112, 220
 Bulhajt Gert (Gert Bulhait) 225

Burdžević Rifat Tršo 76

Čanki 129

Crni vidi Zujović Sreten

C

Cermak 80, 85
 Čiča vidi Lukačević Vojislav Voja
 Cerčil Winston (Churchill Winston) 31

Cokalija vidi Danilović Uglješa

Čano Galeaco (Ciano Galeazzo) 12, 38

Cetković Pero 45

Corović 187

D

Dalmaco (Dalmazzo) 12
Damjanović Pero 7, 8, 234
Dams Ginter Helmut (Helmut
Güntter Dahms) 221
Danilović Uglješa 187—192, 200
Dapčević Peko 45
Dedijer Vladimir 25, 29, 70, 71,
82, 90, 97, 18P. 215, 234
De Loni Zak (Jaques de Lau-
nay) 221
Diakov (Diakow) 207
Dimitrov Georgi 182
Dipold Benignus (Dippold Be-
nignus) 57, 79, 82, 84, 85, 88,
92, 94, 96, 100
Duce vidi Musolini Benito

D

Dido vidi Đilas Milovan
Đilas Milovan 8, 45, 50, 52, 55,
65, 68—71, 73—77, 80, 81, 83,
90, 91, 96, 97, 107—111, 119,
121—123, 125, 131, 132, 135,
136, 140, 146, 150—153, 155,
159, 171, 182, 183, 208, 209,
211, 214, 221—223, 227, 229,
230
Đorđe 162
Đurišić Pavle 48, 152, 156, 157

E

Ećim Marko 133
Eliot Kouen (Elliot Cawen) 28

F

Fere Herman (Förtsch Her-
mann) 57, 231

Firer vidi Hitler Adolf

Fogel (Vogel) 46

Frol Ivo 133

Fuštić Zagorka 152

G

Gerdes 129

Gering Herman (Hermann Go-
ring) 53

Gete Johan Volgang (Johann
Wolfgang Goethe) 72

Gikovati Emil (Emile Guiko-
vaty) 229, 230

Gojnić Blažo 62

Grdiš Stjepan 133

Grubor Dujan 133

H

Haberl Otmar 231

Hadson Djuen Bil (Bili Duane
Hudson) 28

Hagen Valter (Walter Hagen)
vidi Hetl Viilhelm

Hajnc (Heinz) 40

Hajinrih Alfred (Heinrich Al-
fred) 48, 86

Has Herta (Haas Herta) 131,
132, 194, 199, 200, 210

Hebrang Andrija 75

Hejs Hans (Heyss Hans) 48, 66,
70, 86

Hetl Vii helm. (Hötl Wilhelm)
112, 217—220, 222, 223

Himler Hajnrih (Himmler Hein-
rich) 96

Hitler Adolf 12, 28, 29, 36—40,
53, 95, 96, 100, 105, 114, 141,
148, 150, 206, 220, 225, 228,
233

- Hnilicka dr Karl 57, 206—208, 231
 Hori Ladislav (Ladislaus Hory) 223, 224
 Horstenau Glez Edmund (Edmund Glaise von Horstenau) 7, 8, 11, 12, 49, 51, 54—57, 67, 68, 71, 83, 86, 92, 94, 90, 104, 107, 108, 111—113, 116, 119, 120, 123, 125, 132, 136, 137, 145, 149, 150, 168, 171, 183, 194, 199, 200, 202, 206—209, 217—220, 222—225, 228, 230, 231
 Horvat Ljerka 119
 Horvat dr Zdenko 119
 Humo Avdo 162, 191
- I
- Ilić Pavle 97
- J
- Jevđević Dobrosav 23, 62, 156, 157
 Joksimović Sekula 234
 Jovanović Arso 76
 Jovanović Iso 161, 162, 182, 184—188, 190, 191, 200, 232, 235
 Jovanović Slobodan 122
 Jovanović Vaso 97
 Jukić Ilija 224, 225, 228
 Juričević Lenka 152
- K
- Kačinka 137
 Kaj Urlih (Ulrich Kai) 221
 Kajtel Vilhelm (Wilhelm Keitel) 12, 96
 Kanaris Vilhelm (Wilhelm Canaris) 35, 230
 Kant Imanuel (Immanuel Kant) 72
 Karapandžić Borivoje 222
 Kardelj Edvard 25, 26, 29
 Kasalović Zdravko 62
 Kaše Zigfrid (Siegfried Kasche) 6, 12, 39, 55, 94, 104—108, 111—115, 119, 131, 132, 135, 152, 168—170, 183, 200, 201, 206, 209, 223, 225, 227, 228, 230, 232, 234
 Kavalero Ugo (Ugo Cavallero) 12, 38
 Kazertano Rafaele (Raffaele Casertano) 114, 140—142, 146
 Kibler Jozef (Josef Kübler) 129
 Kirš (Kirsch) 82
 Kisling Rudolf (Rudolf Kiszling) 219, 220, 223, 224
 Klisold Stefan (Stephen Clissold) 217
 Kljajić Filip 45
 Koča vidi Popović Konstantin Koča
 Kokot Stjepan 75, 133
 Knežević Vladimir Voloda 76
 Kovačević Sava 110
 Krizman Bogdan 8, 95, 233
 Krup Alfred (Alferd Krupp) 53
 Kučan Viktor 133
 Kulih vidi Hajnrih Alfred
- L
- Labović Đurica 233, 235
 Lajnšic Franc (Franc Leinschütz) 67, 84, 89
 Latas Branko 34
 Latinović Jakob 133

- Lavčević-Lučić Ivan 75
 Lekić Danilo 165
 Leković Mišo 17, 34, 47
 Ler Aleksander (Lohr Alexander) 11, 12, 37, 39, 40, 56, 57, 92, 94, 96, 102—105, 148, 206, 231
 Leverkusen Paul (Paul Leverkus) 221
 Liters Rudolf (Rudolf Lütters) 13, 54, 55, 86, 92, 94, 99—102, 129, 137—139, 145, 146, 149, 150, 157, 160, 225, 228
 Lorković Mladen 114, 140, 142, 146
 Lukačević Vojislav Voja 44, 61, 122
 Lukić 129

M
 Maklejn Ficroj (Maclean Fitzrou) 32
 Mamalela (Mammalella) 147
 Marinković Ivan 84, 81, 93—95, 210
 Marjanović Jovan 34
 Marko vidi Ranković Aleksandar
 Marković vidi Đilas Milovan
 Marković Miloš vidi Đilas Milovan
 Mati Jozef (Josef Mati) 219
 Mecger (Metzger) 117, 149
 Meseršmit Vili (Willy Messerschmitt) 53
 Mesterò vic dr Julka 121
 Mihailović Dragoljub Draža 17—21, 23—27, 31, 33—35, 38, 39, 41, 62, 63, 101, 103—105, 113, 115, 122, 142, 145, 147, 148, 155, 157, 158, 162—164, 169, 174—176, 180, 182, 184, 198, 213, 223, 224, 226
 Milutinović Ivan 45
 Minić Mihailo 222
 Musolini Benito (Benito Mussolini) 12, 36, 37, 39, 53, 100, 105, 168, 170, 233
 Mušanović Husnija 152

N
 Nad Košta 163
 Najdhold Fric (Neudholdt Fritz) 86
 Nakić Olga 75
 Nedić Milan 30, 226
 Nenezić Radojica 195, 199
 Nešović Slobodan 235
 Nikolić dr Nikola 133, 153
 Novosel Ozren 75
 Novosel-Mates Vanda 76

O
 Obradović Milena 152
 Odić Slavko 48, 149, 232
 Olbina Dane 187, 233
 Ostoić Zaharije 23, 44, 61—63, 122, 156, 158
 Ot Hans (Ott Hans) 48, 56, 66, 67, 69, 81, 86, 108, 111—113, 117, 119, 121, 123, 125, 131, 137, 140, 144, 145, 149, 151, 171, 175, 194, 199—202, 208, 218

P
 Pamtić Jovan 62
 Paveldić Ana 75
 Pavelić Ante 12, 30, 223, 226
 Pavieti dr Ivan 133
 Pavlik Fric 133

Pavlović K. Stevaji 226, 228
 Petovar Rudi 189, 191, 233
 Petranović Branko 235
 Petrović dr Vladimir Vlatko
 vidi Velebit Vladimir
 Pfapfenrot Verner (Pfafenrott
 Werner) 92, 149
 Pijade Moša 45, 50, 52, 74
 Piri Antoni (Anthony Pànie) 221
 Piaconi Alesandro (Alessandro
 Piazzarti) 157, 160
 Plećaš Nedeljko 25, 34
 Pondelak Adolf 133
 Popović Konstantin Koča 8, 45,
 68, 70, 72 — 75, 77, 78, 80
 — 82, 85, 86, 88, 90, 91, 94,
 96 — 98, 110, 121 — 123, 125
 165, 176, 191

R

Radulović Borivoje 62, 63
 Ranković Aleksandar 45, 50, 52,
 68, 71 — 74, 98, 108, 110, 122,
 123, 161, 162, 178, 182, 184,
 186, 188, 191, 192, 222, 229,
 232
 Ranković Anđa 162
 Ranković Mićko 162
 Rapotec Staraislav 28
 Re Dan Karlo (Dan Karlo Re)
 116 — 118
 Rekuard Vili (Requard Wili)
 129, 135, 137 — 139, 149, 150
 Ribar dr Ivan 45, 52
 Ribentrop Joakim fon (Ribben-
 trop Joakim von) 12, 39, 105,
 115, 131, 132, 135 — 137, 139
 — 143, 145, 146, 148, 149, 168,
 170, 171, 220, 223 — 225, 227,
 228, 230, 232 234
 Riter Karl (Ritter Karl) 115

Roata Mario (Roatta Mario) 12
 Roberts Valter (Walter R. Ro-
 berts) 227 — 229
 Roboti Mario (Robotti Mario)
 38, 99, 156, 157
 Rudić Milena 152
 Ruzvelt Franklin Delano (Roo-
 sevelt Franklin Delano) 31
 Ružić Ivan 61, 62

S

Savić Braniislav Brano 186
 Savić Pavle 29
 Sforca Karlo (Sforza Carlo) 25
 Soknić Grujo 161, 163, 182 —
 185, 188
 Staljin Josiif Visarionovič 32, 33,
 172, 181, 219 — 221
 Stanišić Bajo 22, 44, 45, 62, 156
 Stevčić Petar 233
 Stari vidi Tito, Josip Broz
 Stilinović Marjan 51, 56, 68,
 195, 197

S

Sarić 121
 Šegrt Vlado 59
 Šegvić Zlata 75
 Senk (Schenk) 93
 Streker Artur (Strecker Art-
 hur) 43, 46, 47, 49, 50, 52 —
 55, 57, 58, 63, 66 — 68, 70,
 71, 74, 84, 89, 92, 95, 108, 110,
 125, 126, 128, 129, 145, 229
 Šubert (Schubert von) 149
 Šulentić Franjo vidi Marinko-
 vić Ivan
 Sunjevarić Srećko vidi Stilino-
 vić Marjan

T

Tartalja Mihovil Miša 48

Terzić Velimir 70, 73, 76, 79,
97, 167, 182, 192

Timotdžević 233

Tito Josip Broz 6, 10, 14, 17 —
19, 22, 25 — 29, 31 — 33, 35
— 37, 39 — 41, 45, 46, 49 —
— 52, 55 — 60, 63, 64, 66 —
75, 80, 84, 96 — 99, 101,
105 — 107, 109, 110, 112 —
115, 122, 123, 125, 130, 131,
135, — 138, 140 — 142, 144
— 150, 152, 153, 159, 161 —
164, 166, 171, 173, 174, 176 —
180, 182, 184, 186, 188 — 193,
198, 200 — 203, 205, 206, 208,
210 — 214, 217, 230, 231, 232,
234, 235

Tomašević Jozo 227, 228

Tomčić Mocnir Moša 76

Tomčić 121

Topalović Zivko 222

Trbojević 34

Trikić Savo 191, 233

U

Uminković Ivan vidi Marinko-
vić Ivan

V

Vajoker Ernst (Ernst Weizsäc-
ker) 114

Vajks Maksimilijan fon (Maxi-
milian von Weichs) 206, 231

Veber (Weber) 82, 89

Velebit Ljubomir 119

Velebit Vladimir 7, 8, 48, 51,
67 — 69, 72 — 75, 77 — 79,
80, 82, 83, 86, 87, 89, 90, 96,
97, 107, 108, 111 — 113, 116
— 119, 121, 123, 125, 131, 132,
134, 136, 146, 150 — 153, 155,
160, 161, 163, 164, 171, 174,
182 — 190, 192 — 200, 208,
209, 217, 218, 220, 222, 223,
225, 227, 231, 232, 233

Vernić Vuk 133

Veskovac Amdrija 22

Vizmer (Wießner) 46, 47

Vlatko vidi Velebit Vladimir

Vrančić dr Vjekoslav 220

Vučinić Luka 109

Vučević Svetozar Tempo
75

Z

Zekić Miloš 189, 233

Ziglbauer Otmar (Siegelhuber
Othmar) 84

2

Zižić Tomas 76

Zujović Sreten Crnić 45, 161,
162, 182, 184, 186, 188, 191,
192, 232

IZVORI I LITERATURA

A. IZVORI

Arhivska građa

1. Arhiv Vojnoistorijskog instituta, Beograd:
 - a) Fondovi dokumenata: narodnooslobodilačkog pokreta, Nezavisne Države Hrvatske, nemačkih jedinica, italijanskih jedinica, četničkih jedinica.
 - b) Mikroteka: filmovi London i Vašington.
2. Arhiv Centralnog komiteta SKJ, Beograd.
3. Arhiv Jugoslavije, Beograd.

Štampana građa

1. Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, izdanje Vojnoistorijskog instituta JNA, Beograd, tom II, knj. 7, 8, 9; tom III, knj. 5; tom IV, knj. 10, 11, 12; tom V, knj. 12, 13; tom XII, knj. 3; tom XIII, knj. 3; tom XIV, knj. 2.
2. Josip Broz Tito, Sabrana djela, tomovi 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, Beograd, 1981. i 1982.
3. Historijski institut Slavonije: Građa za historiju NOP-a u Slavoniji, knj. 5, Slavonski Brod, 1966.

Ratni dnevnici, memoarski napisi i obrade

1. Koča Popović: Ratni dnevnik (privatno vlasništvo).
2. Vladimir Velebit: O razgovorima s Nemcima 1943, pismena izjava iz novembra 1967 (kopija kod autora).
3. Herta Haas: Sećanje o oslobađanju iz zatvora, pismena izjava (kopija kod autora).
4. Mišo Leković i Vlajke Begović: Elaborat o „Martovskim pregovorima 1943" (kopija kod autora).

B. LITERATURA

Knjige i članci

Antonovski Ivan, „Razbijanje četničkih oružanih formacija u okuci Neretve i istočnoj Hercegovini“, zbornik radova „Neretva—Sutjeska 1943“, Beograd, 1969.

Avakumović Ivan, „Mihailović prema nemačkim dokumentima“, London, 1969.

Barker Elisabeth, „Britanska politika na Balkanu u II svjetskom ratu“, Globus, Zagreb, 1978.

Bojić Mehmedalija, „Pripreme Nemaca za izvođenje operacije 'Svare' i njihove procene o mogućnostima iskrcavanja saveznika na Balkanu u prvoj polovini 1943“, zbornik „Neretva—Sutjeska 1943“, Beograd, 1969.

Bojić Mehmedalija, „Bitka na Neretvi (Ratni put Josipa Broza Tita)“, feljton u „Politici“ od 14. do 27. marta 1983.

Broz Josip Tito, „Vojna djela“, knj. 3, 4, 6, Beograd 1978.

Bulhajt Gert, „Der deutsche Geheimdienst“, München, 1961.

Clissold Stephen, „Whirlwind. An Account on Marshal Tito's Rise to Power“, New York, 1949.

Dedijer Vladimir, „Dnevnik“, drugi deo, Beograd, 1946.

Dedijer Vladimir, „Međunarodni aspekt oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije u prvoj polovini 1943“, zbornik „Neretva—Sutjeska 1943“, Beograd, 1969.

Dedijer Vladimir, „On military Conventions“, Lund, 1961.

Dedijer Vladimir, „Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita“, knj. 2, Rijeka, 1981.

Đilas Milovan, „Conversation with Stalin“, New York, 1962.

Đilas Milovan, „Une guerre dans la guerre Yougoslavie 1941—1945“, Paris, 1979.

Fušić Zorka, „Bila sam nemački zarobljenik“, zbornik sećanja „Treća proleterska sandžačka brigada“, knj. 1, Beograd, 1970.

„Geschichte des zweiten Weltkrieges“, 2 Teil, Würzburg, 1960.

Guikovsky Emile, „Tito“, Paris, 1979.

Günther Dahms Hellmuth, „Der zweite Weltkrieg“, Tübingen, 1960.

Hagen Walter (Höttl Wilhelm), „Die geheime Front“, Linz-Wien, 1950.

- Hitler e Mussolini — Letere e documenti", Milano, 1946.
- Hnilicka Karl, „Bihaćka republika i jugoslovenski partizanski pokret u ogledalu nemačkih izvora i ocena nemačkih generala koji su komandovali na Jugoistoku", zbornik radova „Prvo zasjedanje AVNOJ-a", Bihać, 1966.
- Humo Avdo, „Moja generacija", Sarajevo, 1984.
- Hory Ladislaus, Broszat Martin, „Der kroatische Ustascha-Staat 1941—1945", Stuttgart, 1964.
- Joksimović Sekula, „Pregovori predstavnika NOP-a i nemačkog Wermaha o razmeni zarobljenika za vreme bitke na Neretvi", Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1982.
- Jukić Ilija, „Pogledi na prošlost, sadašnjost i budućnost hrvatskog naroda", London, 1965.
- Karapandžić Borivoje, „Građanski rat u Srbiji 1941—1945", Cleveland, 1958.
- Kai Ulrich, „Jagd auf Tito", Rastatt (Baden)
- Kiszling Rudolf, „Die Kroaten", Graz—Köln, 1956.
- Kljaković Vojmir, „Promjena politike Velike Britanije prema Jugoslaviji u prvoj polovini 1943", Jugoslovenski istorijski časopis, 3/1969.
- Kljaković Vojmir, „Pripreme neprijatelja za Četvrtu ofanzivu gledane po stranim izvorima i neprijateljskim dokumentima", Vojnoistorijski glasnik, 2/1951.
- Krizman Bogdan, „Pavelić između Hitlera i Mussolinija", Zagreb, 1980.
- Krizman Bogdan, „Ustaše i Treći Rajh", Zagreb, 1983.
- Labović Đurica, „Heroji Ljubinog groba", Beograd, 1972.
- Labović Đurica, „Oči u oči sa neprijateljem za zelenim stolom", feljton u „Pobjedi", Titograd, novembar—decembar, 1984.
- Latas Branko, „Četnici Draže Mihailovića u borbi za uništenje 'Bihaćke republike' ", zbornik radova „AVNOJ i NOB u BiH", Beograd, 1974.
- Latas Branko, „Saradnja četnika i Nemaca u borbama protiv Glavne operativne grupe divizije NOVJ u dolini Neretve", Prilozi Instituta za istoriju, br. 17. od 1980, Sarajevo.
- Latas Branko, „Četnici u borbama protiv Operativne grupe divizija NOVJ u dolini Neretve (februar—mart 1943)", Vojnoistorijski glasnik, br. 3. od 1983.
- Launau (Jacques de), „Secret Diplomacy of World War II", New York, 1963.
- Leković Mišo, „Ofanziva proleterskih brigada u leto 1942", Beograd, 1965.

Leković Mišo, „Planovi D. Mihailovića o uništenju 'partizanske države' u zapadnoj Bosni u drugoj polovini 1942", zbornik radova „Prvo zasjedanje AVNOJ-a", Bihać, 1966.

Leković Mišo, „Značaj skupštine rodoljuba u Tjentištu u borbi za razobličavanje D. Mihailovića u svetskoj javnosti i za međunarodnu afirmaciju NOP-a", Istorijski zapisi, br. 4/1966, Tiotograd.

Leković Mišo, „Upućivanje jakih snaga NOVJ ka Srbiji u proleće 1943 — pokušaj da se ostvari ideja Vrhovnog štaba odlagana u toku 1942", zbornik radova „Neretva—Sutjeska 1943", Beograd, 1969.

Leković Mišo, „Dragocenii zarobljenik", Front, br. 7/1973.

„Le operazioni delle unità italiane in Jugoslavia 1941—1943", Roma, 1978.

Leverkiihn Paul, „Der geheime Nachrichtendienst der deutschen Wermacht im Kriege", Frankfurt am Main, 1960.

Marjanović Jovan, „Borbe na Neretvi i Sutjesci u svetlosti savezničkih planova za iskrcavanje na Balkan", zbornik radova „Neretva—Sutjeska 1943", Beograd 1966.

Mešterović Julka, „Lekarev dnevnik", Beograd, 1968.

Minić Mihailo, „Rasute kosti", Detroit, 1965.

„Nemačka obaveštajna služba", knj. 5, Beograd, 1958.

Nikolić Nikola, „Jasenovačtai logor smrti", Sarajevo, 1975.

Odić Slavko, „Neostvoreni planovi", Zagreb, 1961.

Olšina Dane, „Ratni dani", Sarajevo, 1972.

„Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945", Beograd, 1965.

Pavlowitch Stevan, „Yugoslavia", London, 1971.

„Perché e come cadde il fascismo", Milano, 1970.

Petovar Rudi i Zekić Miloš, „Šesta istočnobosanska i 15. mavejička brigada", zbornik „Neretva", knj. 1, Beograd, 1965.

Petovar Rudi i Trikić Savo, „Šesta proleterska istočnobosanska brigada", Beograd, 1982.

„Petnaesta mavejička brigada", Beograd 1979.

Pirie Anthony, „Operation Bernhard", London, 1961.

„Titove istorijske odluke", Beograd, 1978.

Roberts Walter, „Tito, Mihailović and the Alles 1941—1945", New Jersey, 1973.

Stilinović Marijan, „Ratni dnevnik", Zagreb 1965.

Tomašević Jozo, „The Chetniks, War and Revolution in Yugoslavia 1941—1945", Stanford, California, 1975.

Topalović Zivko, „Pokreti narodnog otpora u Jugoslaviji 1941—1945", Pariz, 1958.

Trgo Fabijan, „Četvrta i peta neprijateljska ofanziva", zbornik radova „Neretva—Sutjeska", Beograd, 1969.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	5
VOJNO-POLITIČKA STTUACIJA POČETKOM 1943. I OKOLNOSTI KOJE SU USLOVILE PREGOVORE VRHOVNOG ŠTABA NOVJ SA NEMACKIM KO- MANDAMA U NDH	
Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije je već kra- jem 1942. stvorila značajno ratište u porobljenoj Evropi	9
Odluka rukovodstva NOP-a o strategijskom nastupa- nju Operativne grupe divizija NOVJ u istočne krajeve zemlje	13
Planovi Draže Mihailovića o „velikoj operaciji“ — o uništenju „partizanske države“ u zapadnim kra- jevima Jugoslavije	18
Procene ratujućih strana u Jugoslaviji o mogućnosti iskrcavanja savezničkih trupa na Balkan	24
PRELIMINARNI RAZGOVORI U GORNJEM VAKUFU	
Zarobljavanje nemačkog majora Strekera — povod za pregovore o razmeni zarobljenika	43
Forsiranjem Neretve uspešno je prebrođena najkritič- nija faza bitke za ranjenike	58
Određivanje delegacije Vrhovnog štaba i dogovori o pitanjima koja će ona postaviti na pregovorima	66
Pristanak Nemaca da prime delegaciju Vrhovnog štaba	71
Dolazak delegacije Vrhovnog štaba u Gornji Vakuf	76

Preliminarni razgovori sa komandantom 717. nemačke divizije — — — — — — — — — —	82
U očekivanju nemačke saglasnosti o vođenju pregovora — — — — — — — — — —	91
Povratak Koče Popovića iz Gornjeg Vakufa u Vrhovni štab — — — — — — — — — —	96
Izbijanjem na Neretvu Nemci su okončali operaciju „Vajs” — — — — — — — — — —	99
Đilasov povratak u Vrhovni štab po nove instrukcije	107

VELEBITOVI RAZGOVORI SA NEMAČKIH I ITALIJANSKIM PREDSTAVNICIMA U ZAGREBU

Velebitov odlazak u Zagreb i razgovori sa generalom Horstenauom — — — — — — — — — —	111
Velebitovi razgovori u Italijanskoj vojnoj misiji —	116

ODLUKA VRHOVNOG STABA O NASTAVLJANJU PREGOVORA I UPUĆIVANJE ĐILASA I VELEBITA U ZAGREB

Oslobađanje nemačkih zarobljenika i njihove izjave o svom zatočeništvu — — — — — — — — — —	121
„Glavni pregovori” u Zagrebu — — — — — — — — — —	131
Berlin zabranjuje pregovore s partizanima — — —	140
Konferencija vodećih nemačkih ličnosti u NDH u cilju razmatranja svrsishodnosti pregovora s partizanima — — — — — — — — — —	149
Povratak Đilasa i Velebita u Vrhovni štab — — —	150

NOVA VELEBITOVA MISIJA

Odluka Vrhovnog štaba NOVJ o ponovnom upućivanju Velebita u Zagreb — — — — — — — — — —	155
Naređenje Vrhovnog štaba istočnobosanskim jedinicama da izbegavaju sukobe s Nemcima i da se prebace u Sandžak, u sastav Operativne grupe —	161
Nemci odbijaju zahtev Italijana da se angažuju u njihovoj okupacionoj zoni — — — — — — — — — —	168
Podozrenje Moskve i prekori upućeni Titu — — —	171
Titovo neslaganje sa kritikom Kominterne i njegov odgovor Moskvi — — — — — — — — — —	177

Velebitov ponovni boravak u Sarajevu i razgovori u Štabu 718. divizije — — — — — — —	182
Velebitova poseta Glavnom štabu Bosne i Hercegovine	186
Velebitov treći boravak u Zagrebu i njegova misija u Slavoniji — — — — — — —	193
Velebitov povratak u Vrhovni štab — — — — —	198
 SMISAO I ZNAČAJ MARTOVSKIH PREGOVORA —	203

PRILOZI

PREGOVORI VRHOVNOG ŠTABA NOVJ I NE- MACKIH KOMANDI U NDH MARTA 1943. U INO- STRANOJ I JUGOSLOVENSKOJ ISTORIOGRAFIJI I PUBLICISTICI

Tretiranje pregovora u inostranoj istoriografiji i pu- blicitici — — — — — — —	217
Tretiranje martovskih pregovora u radovima jugo- slovenskih pisaca — — — — — — —	232

VAŽNIJA DOKUMENTA O MARTOVSKIM PREGOVORIMA

REGISTAR LIČNIH IMENA — — — — —	301
IZVORI I LITERATURA — — — — —	307

Mišo Leković

MARTOVSKI PREGOVORI 1943.

1985 — prvo izdanje

Izdaje

NARODNA KNJIGA

Beograd, Šafarikova 11

Za izdavača

Vidak Perić, v. d. direktora

Tehnički urednik

Đorđe Dragosavac

Lektor

Drago Cupić

Korektor

Julkica Udovički

Tiraž

5 000 primeraka

Stampa

GRO „Kultura“, OOUR „Slobodan Jović“

Beograd, Stojana Protića 52